BIHANG

TILL

RIKSDAGENS PROTOKOLL

VID

LAGTIMA RIKSDAGEN I STOCKHOLM

ÅR 1898.

TREDJE SAMLINGEN.

Konstitutionsutskottets utlåtande och memorial n:is 1—11.

N:o 1.

Ank. till Riksd. kansli den 1 mars 1898, kl. 1 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om införande af bestämmelse derom, att till justitieombudsman icke skulle kunna väljas någon Konungens eller statens embetsman.

Enligt § 96 regeringsformen skall hvarje lagtima Riksdag till justitieombudsman förordna en för lagkunskap och utmärkt redlighet känd man, hvilken såsom Riksdagens ombud skall hafva tillsyn öfver lagarnes efterlefnad af domare och embetsmän samt vid vederbörliga domstolar i laga ordning tilltala dem, som uti sina embetens utöfning af veld, mannamån eller annan orsak någon olaglighet begått eller underlåtit att sina embetspligter behörigen fullgöra.

Några närmare eller trängre gränser för valbarhet till justitieombudsman än den i nyssnämnda paragraf gifna bestämmelsen, att han skall vara en för lagkunskap och utmärkt redlighet känd man, finnas icke, i följd hvaraf det område, hvarinom Riksdagen har att söka denne sin förtroendeman, är ganska vidsträckt.

Ett förslag till begränsning deraf har vid innevarande riksdag blifvit framställdt af herr *A. Petersson* i Påboda, hvilken uti en inom Andra Kammaren väckt och till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 50, hemstält om införande i grundlagarne af sådana bestämmelser, att till Riksdagens justitieombudsman icke skulle kunna väljas någon Konungens eller statens embetsman.

Till stöd för detta förslag har motionären hufvudsakligen anfört:

Grundlagens bestämmelser rörande Riksdagens justieombudsman visade tydligt, att syftemålet med denna af 1809 års män införda inrättning vore att åt folket gifva ökad möjlighet att öfvervaka och kontrollera

embetsmännens förvaltning i styrelsens olika grenar och framför allt rättskipningen, att skapa ett ytterligare värn för lagbunden medborgerlig frihet mot embetsmannavälde, godtycke och möjliga öfvergrepp. Men vore denna uppfattning rigtig, vore det en folklig, antibyråkratisk institution, då strede det också mot dess anda och väsen och innebure en verklig fara, om befattningen så småningom inkorporerades och gjordes till en länk i det allmänna embetsmannasystemet, der hvar och en, med eller mot sin vilja, naturligen måste känna en viss samhörighet. Som det nu tillginge, syntes motionären, som man vore på god väg just i den antydda rigtningen.

Innehafvaren valdes af Riksdagen regelbundet bland de aktiva statsembetsmännen, finge sitta på den ansvarsfulla platsen stundom några månader, stundom längre, och flyttades derefter af Kongl. Maj:t till någon plats bland rikets högsta embetsmän. Meningarne torde väl icke vara mycket delade om, huruvida ett sådant sakförhållande vore egnadt att gifva justitieombudsmannen den fullt sjelfständiga och fria ställning samt det lefvande intresse för sin uppgift, som vore nödvändiga förutsättningar för att detta kall skulle svara mot det afsedda ändamålet. Den omständigheten, att under sistlidet år icke mindre än tre olika personer varit innehafvare af befattningen, gåfve, enligt motionärens mening, ännu mera styrka åt krafvet på en reform, som i någon mån kunde hindra, att institutionen förlorade den betydelse, grundlagsstiftarne med densamma afsett. En reformåtgärd vore behöflig, och hvilken den än blefve, borde den afse att så mycket som möjligt frånskilja justitieombudsmannabefattningen från den allmänna embetsmannakarrièren och embetsmannaklassen, då den tydligen i vår författning fått sin plats anvisad som en motvigt till och en kontrollant af denna klass.

Motionären har öfverlemnat åt konstitutionsutskottet att, för den händelse förslaget vunne understöd, föreslå de ändringar i grundlagarne, som påkallades af ett bifall till förslaget.

Att, såsom motionären föreslagit, från valbarhet till justitieombudsman utesluta just den klass af personer, inom hvilken representanter för lagkunskap ovedersägligen lättast stå att finna, synes utskottet redan i och för sig vara olämpligt, och då dertill kommer, att verksamheten i statens tjenst i olika embetsmannaposter obestridligen måste i hög grad vara egnad att åstadkomma den utvecklade erfarenhet och de vidgade kunskaper, hvilka kräfvas för utöfningen af de magtpåliggande och grannlaga göromål, som tillhöra justitieombudsmannens befattning, anser utskottet motionärens förslag vara särdeles oklokt.

Den åsigten, att justitieombudsmannen lämpligast bör utväljas ur embetsmannacorpsen, har också inom Riksdagen så godt som alltid gjort sig gällande. Af den vid utskottets utlåtande n:o 2 fogade förteckning öfver de personer, hvilka sedan justitieombudsmansinstitutionens införande år 1809 blifvit utsedda till justitieombudsman och dennes eventuelle efterträdare framgår,att de trettionio personer, hvilka hedrats med detta Riksdagens förtroende, alla vid deras första väljande varit anstälda i statens tjenst, med undantag blott af embetets förste innehafvare, friherre Mannerheim, som då redan lemnat sin anställning såsom förste expeditionssekreterare vid inrikes civila expeditionen, samt advokatfiskalen Frömanı, hvilken dock derförinnan under en tioårig tjenstgöring såsom sekreterare i justitieombudsmannens expedition hunnit göra sig väl förtrogen med dennes göromål. Häraf framgår, att Riksdagen genom ett antagande af nu föreliggande förslag skulle frånsäga sig rättigheten att till justitieombudsman utvälja någon bland just dem, hvilka Riksdagen hittills genom sina val betecknat såsom för befattningen särskildt lämpliga.

Motionären har också sjelf medgifvit, att bland de invändningar, som kunde göras emot förslaget, den anmärkningen, att man näppeligen utom embetsmannacorpsen kunde finna personer fullt qvalificerade för den ansvarsfulla posten, hade betydelse vid frågans afgörande, men i vår tid, då kunskaper och bildning, äfven juridisk sådan, icke vore inskränkt endast till statens embetsmän, torde icke, förmenar motionären, svårigheter uppstå att äfven utom deras led erhålla personer med för denna befattning erforderliga qvalifikationer.

Rörande denna motionärens förmodan finner utskottet något särskildt yttrande icke erfordras, då utskottet anser, att Riksdagen så mycket mindre bör frånsäga sig rättigheten att inom de nu bestämda allmänna gränserna utse lämplig person för det vigtiga uppdraget att vara justitieombudsman, som de hittills varande justitieombudsmännens embetsförvaltning icke i ringaste mån gifvit berättigande åt de af motionären uttalade farhågorna, att institutionen med bibehållande af nuvarande bestämmelser skulle förlora sin ursprungliga betydelse.

På grund häraf får utskottet hemställa,

att herr A. Peterssons förevarande motion ej måtte föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd.

Stockholm den 28 februari 1898.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Herrar *Ljungman* och *Restadius* hafva begärt få här antecknadt, den förstnämnde, att han ej varit närvarande vid detta utlåtandes slutliga justering, samt den sistnämnde, att han ej öfvervarit ärendets behandling inom utskottet.

Stockholm, Ivar Hæggströms Boktryckeri, 1898.

N:o 2.

Ank. till Riksd. kansli den 1 mars 1898, kl. 1 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om ändring af §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

Uti en från Andra Kammaren till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 154, har herr *Ernst Carlson* framlagt förslag till ändrad lydelse af §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen, afseende att utsträcka justitieombudsmannens embetstid till de tre år, som motsvara en valperiod för Andra Kammaren.

Förslaget är af följande lydelse:

Regeringsformen

§ 96.

Lagtima Riksdag, *som, efter förrättade nya val i hela riket till Andra Kammaren, först sammanträder*, skall förordna en för lagkunskap och utmärkt redlighet känd man att, *under de tre följande åren, intill dess sådant förordnande ånyo skett*, såsom Riksdagens ombud etc.

§ 97.

Denne Riksdagens justitieombudsman, som, så länge han embetet innehafver, skall i alla afseenden anses lika med Konungens justitiekansler, väljes på sätt riksdagsordningen stadgar; och bör dervid jemväl utses en man af de egenskaper, som hos denne embetsman erfordras, att honom efterträda, ifall han, *innan nytt val af justitieombudsman blifvit på grund af 96 § anställdt*, skulle med döden afgå, samt att utöfva embetet under den tid justitieombudsmannen kan vara af svår sjukdom eller annat laga förfall derifrån hindrad.

§ 98.

I händelse justitieombudsmannen, under det riksdag är församlad, afsäger sig det erhållna förtroendet eller med döden afgår, skall Riksdagen, *för den tid, som kan återstå, till dess nytt val af justitieombudsman skall ega rum*, i embetet genast insätta den man, som blifvit till *justitieombudsmannens* efterträdare utsedd. Skulle justitieombudsmannens utsedde efterträdare, under riksdag, afsäga sig det erhållna förtroendet eller i justitieombudsmansembetet insättas eller med döden afgå, utväljes, på ofvan stadgade sätt, en annan behörig man i hans ställe, *för den tid, som kan återstå.* Inträffar något af dessa fall emellan riksdagarne, skall Riksdagens rätt härutinnan genom de af Riksdagen valde fullmägtige i riksbanken och fullmägtige i riksgäldskontoret utöfvas.

Riksdagsordningen

68 §.

Till följd af regeringsformens 96 § skall lagtima Riksdag, *som efter förrättade nya val i hela riket till Andra Kammaren först sammanträder*, förordna en för lagkunskap och utmärkt redlighet känd man att, *under de tre följande åren, intill dess sådant förordnande ånyo skett*, hafva tillsyn öfver lagarnes efterlefnad etc. — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

Valmännen böra vid samma tillfälle, då justitieombudsman utses, och på enahanda sätt välja en man af de egenskaper, som hos denne embetsman erfordras, för att honom efterträda, ifall han, *innan nytt val af justitieombudsman egt rum*, skulle med döden afgå, samt att utöfva embetet under den tid justitieombudsmannen kan vara af svår sjukdom eller annat laga förfall derifrån hindrad.

I händelse justitieombudsmannen, under det Riksdag är församlad, afsäger sig förtroendet eller med döden afgår, insätter Riksdagen genast *för den tid, som kan återstå, till dess nytt val af justitieombudsman skall ega rum*, i embetet den man, som blifvit till *justitieombudsmannens* efterträdare utsedd. Skulle justitieombudsmannens utsedde efterträdare, under riksdag, afsäga sig det erhållna förtroendet eller i justitieombudsmans-embetet insättas eller med döden afgå, utväljes, på ofvan stadgade sätt, en behörig man i hans ställe *för den tid, som kan återstå.*

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Till stöd för sitt förslag har motionären hufvudsakligen anfört:

En ändring i justitieombudsmannens ställning hade inträdt genom riksdagsperiodens afkortande, i det att den tid, för hvilken justitieombudsmannen valts, lidit en motsvarande förknappning. Så länge lagtima Riksdag enligt grundlagens bud sammanträdde hvart femte år och sedermera hvart tredje år, var justitieombudsmannens embetstid afsevärdt längre än efter 1866, då årliga riksdagar och med dem årliga val af justitieombudsman infördes. Gifvet vore, att den, som tillträdde ett nytt embete, behöfde någon tid att sätta sig in i detsamma. Och lika klart vore, att om den nyvalde skulle kunna uträtta något af vigt, måste han ega en viss, ej allt för kort tillmätt tid till sitt förfogande för att kunna på ett ändamålsenligt sätt planlägga sitt arbete och sätta sin plan i verket. Redan ur denna synpunkt framstode alltså den tid, för hvilken justitieombudsmannen för närvarande utsåges, såsom allt för kort. Men ej nog härmed. På senare tider hade upprepade gånger inträffat, att, ehuru Riksdagen förnyat sitt förtroende till den en gång valde justitieombudsmannen, denne likväl efter kort tid afsagt sig detsamma, i de flesta fall för att öfvertaga en plats i högsta domstolen, dit han af Konungen inkallats. Under de tretton år, som förflutit sedan år 1884, hade justitieombudsmannens embete innehafts af 7 personer. Af dessa hade en beklädt embetet i 5 år, två i 3 år, en 2 år, de öfriga på kortare tid än två år, ja, en endast ett halft år och en knappt sex veckor, innan han blef justitieråd. Detta tydde uppenbart på ett missförhållande, som på ett eller annat sätt borde afhjelpas, så mycket mer som vexlingen bland till justitieombudsmannens supp-

leant valde varit lika snabb som bland de ordinarie. Vid dessas afgång hade nemligen suppleanterna i regeln insatts på de ordinaries plats, men blott för att inom kort i de flesta fall öfvertaga ett justitierådsembete. Naturligen kunde ingen anmärkning med fog göras deremot, att den, som hedrats med Riksdagens förtroende att vara dess justitieombudsman, inkallades i högsta domstolen. Ej heller torde Riksdagen ha skäl misstycka, att den justitieombudsman, som erhållit en sådan kallelse, följde densamma och sålunda utbytte en ettårig förtroendepost mot ett bättre aflönadt och med pensionsrätt utrustadt högt embete. Men från synpunkten af den värdefulla erfarenhet, en justitieombudsman under en genom Riksdagens förnyade förtroende utsträckt embetstid borde vara i tillfälle att förvärfva, och den prestige, en längre tids embetsutöfning förlänade, vore en dylik tät vexling af embetets innehafvare afgjordt att beklaga. Deraf måste kontinuitet i uppfattningen af embetets pligter oundvikligen lida, den nye innehafvaren af embetet måtte vara hur framstående som helst. Det af motionären nu framlagda förslaget till utsträckning af tiden för justitieombudsmannens embetsutöfning skulle för embetets innehafvare medföra en mera tryggad ställning och underlätta ett planmessigt fullföljande af hans arbete. Jemte dessa fördelar, som ej blott skulle blifva justitieombudsmannens, utan äfven Riksdagens, skulle derigenom äfven vinnas ökad utsigt, att justitieombudsmannen längre, än på senare tider varit fallet, kunde förmås att qvarstå vid sitt embete, och sålunda kontinuiteten i embetsutöfningen främjas. Ett visst stöd för den sålunda ifrågasatta ändringen af grundlagens bud i nämnda afseende torde kunna sökas i den omständigheten, att stadgandet om årliga val af Riksdagens fullmägtige i riksbanken och riksgäldskontoret år 1894 ändrades derhän, att dessa val skulle förrättas för tre år i sänder. Lika litet i fråga om den nu föreslagna ändringen af justitieombudsmannens val som i fråga om valet af nyssnämnda fullmägtige innebure stadgandet om en treårig valperiod någon nyhet, utan endast en återgång till hvad som före år 1866 var gällande.

Slutligen har motionären anhållit, att konstitutionsutskottet måtte i motionens syfte vidtaga de redaktionella ändringar i paragrafernas ofvan föreslagna lydelse, som kunde finnas påkallade, äfvensom föreslå de öfvergångsbestämmelser, som kunde anses erforderliga.

För belysning af den fråga, motionen rör, har utskottet låtit upprätta och såsom bilaga till detta betänkande fogat en förteckning öfver de personer, hvilka sedan justitieombudsmansinstitutionens införande år 1809 blifvit valda till justitieombudsman och dennes eventuelle efterträdare, med angifvande af den tid, de utöfvat embetet. Af denna förteckning framgår, att det sex gånger sedan 1884 inträffat, att innehafvare af justitieombudsmansembetet afsagt sig detsamma för att tillträda högre embete i statens tjenst, och såsom synes af motionens motivering, är det detta täta ombyte af embetets innehafvare, som närmast föranledt det nu väckta förslaget. För att dettas syfte verkligen skall kunna vinnas är dock den tid, för hvilken justitieombudsmannen enligt förslaget skulle väljas, uppenbarligen alldeles för kort, och förändringens betydelse skulle derför egentligen komma att ligga deri, att den rätt att utse justitieombudsman, som allt sedan embetets tillkomst har tillhört hvarje Riksdag (sedan 1866 med undantag af urtima Riksdag), skulle tillhöra endast hvar tredje.

Det är icke första gången, denna inskränkning i Riksdagens rätt föreslås. Vid 1868 års riksdag väcktes motion derom i Första Kammaren af herr Säve (motion n:o 9) utan att dock vinna tillslutning vare sig inom konstitutionsutskottet eller hos kamrarne. Utskottet (utlåtande n:o 4) anmärkte deremot, bland annat, följande: »Då Riksdagens ställning till justitieombudsmannen, såsom redan sjelfva namnet angifver, är den en hufvudman intager till sitt befullmägtigade ombud, torde man ej vilja bestrida rigtigheten af den grundsats, att Riksdagen bör vara i tillfälle att hvarje gång den sammanträder utöfva den rättighet att återkalla sin fullmagt, som allmän lag tillerkänner hvarje hufvudman; och finner utskottet intet skäl att tillstyrka Riksdagen att afstå en rättighet, som hvilar på en rigtig grundsats, och hvars missbruk man icke har anledning att befara, men som någon gång kunde vara af vigt att oförminskad ega i behåll».

Den anmärkning mot förslaget, som innehålles i detta yttrande, eger enligt utskottets mening fortfarande giltighet. Dess betydelse framträder till fullo, om man erinrar sig stadgandet i § 42 mom. 2 riksdagsordningen, enligt hvilket hvarje lagtima Riksdags lagutskott skall granska justitieombudsmannens embetsförvaltning och med utlåtande deröfver till Riksdagen inkomma. Afsigten med detta stadgande skulle väsentligen förfelas, om Riksdagens rätt att välja ny justitieombudsman inskränktes till hvart tredje år.

Då motionären till stöd för sitt förslag åberopar den förändring i fråga om fullmägtiges i riksbanken och riksgäldskontoret funktionstider, som genomfördes år 1894, så anser utskottet sig böra anmärka, att de skäl, som föranledde denna förändring, icke kunna åberopas med afseende

på den nu ifrågasatta, äfvensom att jemförelsen ej heller för öfrigt är fullt träffande, i det att hvarje lagtima Riksdag fortfarande eger rätt att genom val af ett visst antal fullmägtige utöfva inflytande på sammansättningen af de ifrågavarande verkens styrelser.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa,

att herr Carlsons förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd.

Stockholm den 28 februari 1898.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Reservationer:

af herr *Säve*, som anfört:

»Då antagligt är, att de täta ombyten af justitieombudsmän, som under de senare åren inträffat, i väsentlig grad föranledts deraf, att valperioden för ombudsmannen med 1866 års riksdagsordning förkortades från treårig till ettårig; då dessa ombyten måste inverka ofördelaktigt på sjelfva justitieombudsmannainstitutionen, hvilken, för att kunna förblifva hvad den varit, förutsätter en större kontinuitet i embetsgöromålens handläggning, än hvad hädanefter lärer kunna påräknas; och då slutligen ombudsmannen i följd af sin otrygga ställning måste sakna mycket af den prestige, hvilken är ett af vilkoren för att han på ett framgångsrikt sätt skall kunna lösa de många magtpåliggande och grannlaga uppgifter, som i grundlag och instruktion äro honom förelagda — har jag ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till de i motionen föreslagna grundlagsändringarna med de mindre redaktionella förändringar, som utskottet möjligen kunnat pröfva nödiga;»

af herrar *Vahlin* och *Liljeholm*; samt

af herr *Dahn* emot viss del af utskottets motivering.

Herrar *Ljungman* och *Restadius* hafva begärt få här antecknadt, den förstnämnde, att han ej varit närvarande vid detta utlåtandes slutliga justering, samt den sistnämnde, att han ej öfvervarit ärendets behandling inom utskottet.

Bilaga.

Förteckning

öfver personer, utsedde till Riksdagens justitieombudsman och dennes eventuelle efterträdare åren 1809—1898.

(Förkortningar: R. St. = Rikets ständer; R. = Riksdagen; Fullm. = fullmägtige i riksbanken och riksgäldskontoret; J.O.M. = justitieombudsman; Efttr = justitieombudsmannens eventuelle efterträdare.)

Justitieombudsman.	Embetstid såsom justitieombudsman.	Justitieombudsmannens eventuelle efterträdare.	Anmärkningar.
1. *Mannerheim, Lars Aug.*, frih., f. d. förste expeditionssekreterare.	6/6 1809—4/8 1823		Förordnad af R. St. 1/8 1810; tiden för innehafvandet af befattningen skulle räknas från 6/6 1809; ånyo förordnad 12/9 1810, 5/8 1812, 20/7 1815 och 2/5 1818.
		Petersson, Joh. Henr., lagman, advokatfiskal i kommerskollegium.	Förordnad af R. St. 1/8 1810; ånyo förordnad 12/9 1810 och 5/8 1812.
		Zenius, Olof, kommerseråd.	Förordnad af R. St. 20/7 1815; ånyo förordnad 2/5 1818.
2. *Ehrenborg, Casper*, t. f. landshöfding, förste expeditionssekreterare.	—		Förordnad af R. St. 11/8 1823; död kort efter valet.
		Richert, Joh. Gabriel, förste expeditionssekreterare, häradshöfding.	Förordnad af R. St. 11/8 1823; förklarade sig ej vilja inträda i J.O.M.-embetet, i anledning hvaraf nytt val anstäldes.
3. *Törnebladh, Carl Peter*, hofrättsråd, häradshöfding.	15/10 1823—6/9 1834		Förordnad af R. St. 15/10 1823; ånyo förordnad 25/5 1829. Sedermera en af rikets herrar, justitiestatsminister m. m.
		Callerholm, Nils, lagman, häradshöfding och borgmästare.	Förordnad af R. St. 15/10 1823; afsade sig uppdraget, i anledning hvaraf nytt val anstäldes.
		Ullberg, Jonas, lagman och borgmästare, jur. utr. d:r.	Förordnad af R. St. 17/11 1823; ånyo förordnad 25/5 1829.

Justitieombudsman.	Embetstid såsom justitieombudsman.	Justitieombudsmannens eventuelle efterträdare.	Anmärkningar.
4. *Poignant, Pehr Niclas,* revisionssekreterare.	—		Vald af R. St. 6/9 1834; död dagen derefter, innan förordnande utfärdats.
5. *Landin, Carl Ludvig,* hofrättsråd i Svea hofrätt.	17/9 1834—1/3 1848		Vald till Efttr. af R. St. 6/9 1834; med anledning af revisionssekreteraren Poignants död af R. St. 17/9 1834 förordnad till J.O.M; ånyo förordnad 13/5 1840 och 9/11 1844; vice president 1846.
		Bergström, Joh. Jacob, häradshöfding i Södra Möre.	Förordnad af R. St. 21/10 1834.
		Rhodin, Lars Johan, krigsfiskal, lagman.	Förordnad af R. St. 13/5 1840.
		Runeberg, Edv. Gabriel, magistratssekreterare i Stockholm, lagman.	Förordnad af R. St. 9/11 1844.
6. *Theorell, Sven Lorenz,* häradshöfding i Södra Möre, kammarråd.	11/3 1848—4/2 1857		Förordnad af R. St. 11/3 1848; ånyo förordnad 1/3 1851 och 25/2 1854.
		Mörner, Carl Göran Detlof, grefve, hofrättsråd i Svea hofrätt, kammarherre.	Förordnad af R. St. 11/3 1848; ånyo förordnad 1/3 1851.
		Almqvist, Ludv. Theodor, häradshöfding i W. och Ö. Rekarne m. fl. härad, revisionssekreterare.	Förordnad af R. St. 25/2 1854.
7. *Bergfalk, Pehr Erik,* professor i Upsala, jur. utr. d:r.	—		Förordnad af R. St. 4/2 1857; afsade sig uppdraget.
8. *Södergren, Joh. Aug.,* revisionssekreterare.	18/2 1857—17/7 1857		Förordnad af R. St. till Efttr. 4/2 1857; med anledning af Professor Bergfalks afsägelse af R. St. 18/2 1857 insatt i J.O.M.-embetet; utnämnd till justitieråd 1857.
		Lagerstråle, Gerhard, häradshöfding i Luggude härad, assessor.	Förordnad af R. St. 28/2 1857.

Justitieombudsman.	Embetstid såsom justitieombudsman.	Justitieombudsmannens eventuelle efterträdare.	Anmärkningar.
9. *Lagerstråle, Gerhard*, häradshöfding i Luggude härad, assessor.	22/7 1857—10/5 1858		Med anledning af J.O.M. Södergrens utnämning till justitieråd af R. St. 22/7 1857 insatt i J.O.M.-embetet; statsråd 1858.
		Wester, Carl, häradshöfding i Listers härad.	Förordnad af R. St. 24/10 1857.
10. *Wester, Carl*, häradshöfding i Listers härad.	10/5 1858—4/8 1861		Med anledning af J.O.M. Lagerstråles kallelse till statsråd af Fullm. 10/5 1858 insatt i J.O.M.-embetet; förordnad af R. St. 8/2 1860; död under embetsresa 4/8 1861.
		Fröman, Nils Aug., sekreterare i J.O.M.-expeditionen, advokatfiskals n. h. o. v.	Förordnad af R. St. 8/2 1860.
11. *Fröman, Nils Aug.*, sekreterare i J.O.M.-expeditionen, advokatfiskals n. h. o. v.	15/8 1861—14/8 1884		Med anledning af J.O.M. Westers död af Fullm. 15/8 1861 insatt i J.O.M.-embetet; förordnad af R. St. 18/2 1863; ånyo förordnad af R. St. 14/2 1866 samt af R. 14/3 1867, 4/3 1868, 27/2 1869, 1/3 1870, 4/3 1871, 21/2 1872, 1/3 1873, 20/2 1874, 27/2 1875, 4/3 1876, 28/2 1877, 2/3 1878, 26/2 1879, 28/2 1880, 22/2 1881, 22/2 1882, 27/2 1883 och 27/2 1884; afsade sig embetet 1884 och erhöll pension.
		Dreijer, Arendt, expeditionschef i justitiestatsexpeditionen.	Förordnad af R. St. 18/2 1863; ånyo förordnad 14/2 1866; utnämnd till justitiekansler 1866 och till justitieråd 1867.
		Rydqvist, Carl Magnus, advokatfiskal i kommerskollegium.	Förordnad af R. St. 20/6 1866.
		Huss, Frans Fabian, expeditionschef i justitiestatsexpeditionen.	Förordnad af R. 14/3 1867; utnämnd till justitieråd 1869.
		Lindhagen, Claës Albert, revisionssekreterare.	Förordnad af R. 4/3 1868; ånyo förordnad 27/2 1869, 1/3 1870 och 4/3 1871; utnämnd till justitieråd 1874.
		Svedelius, Carl Frithiof, revisionssekreterare.	Förordnad af R. 21/2 1872; ånyo förordnad 1/3 1873 och 20/2 1874; utnämnd till justitieråd 1874.

Justietieombudsman.	Embetstid såsom justitieombudsman.	Justitieombudsmannens eventuelle efterträdare.	Anmärkningar.
		Billbergh, Ture Arvid, advokatfiskal i Svea hofrätt.	Förordnad af R. $^{27}/_{2}$ 1875; ånyo förordnad $^{4}/_{3}$ 1876, $^{28}/_{2}$ 1877, $^{2}/_{3}$ 1878, $^{26}/_{2}$ 1879, $^{28}/_{2}$ 1880, $^{22}/_{2}$ 1881, $^{22}/_{2}$ 1882, $^{27}/_{2}$ 1883.
		Lothigius, Lars Wilh. Samuel, häradshöfding.	Förordnad af R. $^{27}/_{2}$ 1884.
12. *Lothigius, Lars Wilh. Samuel*, häradshöfding i Årstads m. fl. härad.	$^{14}/_{8}$1884—$^{30}/_{10}$1886		Med anledning af J.O.M. Frömans afsägelse af Fullm. $^{14}/_{8}$ 1884 insatt i J.O.M.-embetet; förordnad af R. $^{21}/_{2}$ 1885 och $^{23}/_{2}$ 1886; utnämnd till landshöfding 1886.
		Thomasson, Eskilander, borgmästare i Lund.	Utsedd af Fullm. $^{14}/_{8}$ 1884; förordnad af R. $^{21}/_{2}$ 1885; ånyo förordnad $^{23}/_{2}$ 1886.
13. *Thomasson, Eskilander*, borgmästare i Lund.	$^{4}/_{11}$ 1886—$^{21}/_{6}$1889		Med anledning af J.O.M. Lothigius' utnämning till landshöfding af Fullm. $^{4}/_{11}$ 1886 insatt i J.O.M.-embetet; förordnad af R. $^{23}/_{2}$ och $^{7}/_{7}$ 1887, $^{28}/_{2}$ 1888 och $^{23}/_{2}$ 1889; utnämnd till justitieråd $^{21}/_{6}$ 1889.
		Bergius, Sebastian Oskar Gust., häradshöfding i Rönnebergs m. fl. härad, f. d. hofrättsassessor.	Utsedd af Fullm. $^{4}/_{11}$ 1886; förordnad af R. $^{23}/_{2}$ och $^{7}/_{7}$ 1887.
		Huss, Magnus Wilhelm, revisionssekreterare.	Förordnad af R. $^{28}/_{2}$ 1888; ånyo förordnad $^{23}/_{2}$ 1889.
14. *Huss, Magnus Wilhelm*, revisionssekreterare.	$^{27}/_{6}$ 1889—$^{5}/_{8}$ 1889		Med anledning af J.O.M. Thomassons utnämning till justitieråd af Fullm. $^{27}/_{6}$ 1889 insatt i J.O.M.-embetet; utnämnd till justitieråd $^{5}/_{8}$ 1889.
		Claëson, Nils Ludv. Alfred, assessor i Svea hofrätt.	Förordnad af Fullm. $^{27}/_{6}$ 1889.
15. *Claëson, Nils Ludv. Alfred*, assessor i Svea hofrätt.	$^{15}/_{8}$ 1889—$^{30}/_{9}$1892		Med anledning af J.O.M. Huss' utnämning till justitieråd af Fullm. $^{15}/_{8}$ 1889 insatt i J.O.M.-embetet; förordnad af R. $^{21}/_{2}$ 1890, $^{18}/_{2}$ 1891 och $^{20}/_{2}$ 1892; utnämnd till justitieråd $^{30}/_{9}$ 1892.
		Restadius, Daniel Gottlieb, häradshöfding i Vätle m. fl. härad.	Förordnad af R. $^{21}/_{2}$ 1890; ånyo förordnad $^{18}/_{2}$ 1891.

Justitieombudsman.	Embetstid såsom justitieombudsman.	Justitieombudsmannens eventuelle efterträdare.	Anmärkningar.
		Lilienberg, Alb. Alex., häradshöfding i Medelstads härad.	Förordnad af R. 20/2 1892.
16. *Lilienberg, Alb. Alex.*, häradshöfding i Medelstads härad.	—		Med anledning af J.O.M. Claësons utnämning till justitieråd af Fullm. insatt i J.O.M.-embetet, men afsade sig uppdraget, i anledning hvaraf Fullm. anstälde nytt val.
17. *Thollander. Axel Ferd.*, revisionssekreterare.	6/10 1892—3/4 1897		Förordnad af Fullm. 6/10 1892 samt af R. 22/2 1893, 17/2 1894, 23/2 1895, 22/2 1896 och 6/3 1897: utnämnd till justitieråd 3/4 1897.
		Bohman, Hugo Erik Mauritz, revisionssekreterare.	Utsedd af Fullm. 13/10 1892; förordnad af R. 22/2 1893: ånyo förordnad 17/2 1894, 23/2 1895, 22/2 1896 och 6/3 1897.
18. *Bohman, Hugo Erik Mauritz*, revisionssekreterare.	30/4 1897—5/11 1897		Med anledning af J.O.M. Thollanders utnämning till justitieråd af R. 30/4 1897 insatt i J.O.M.-embetet; utnämnd till justitieråd 5/11 1897.
		Ribbing, Gustaf, assessor i Svea hofrätt.	Förordnad af R. 12/5 1897.
19. *Ribbing, Gustaf*, assessor i Svea hofrätt.	10/11 1897—9/2 1898		Med anledning af J.O.M. Bohmans utnämning till justitieråd af Fullm. 10/11 1897 insatt i J.O.M.-embetet.
		Leijonmarck, Carl Evald, konstituerad revisionssekreterare.	Utsedd af Fullm. 12/11 1897; förordnad af R. 12/2 1898.
20. *Berger, Ossian*, häradshöfding i norra Åsbo härad, f. d. hofrättsassessor.	12/2 1898—		Förordnad af R. 12/2 1898.

Stockholm 1898. **Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner.**

N:o 3.

Ank. till Riksd. kansli den 8 mars 1898, kl. 2 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om ändrad tid för verkställande af val till riksdagsman i Andra Kammaren.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 199, har herr *J. Ericsson* i Vallsta föreslagit, att Riksdagen måtte till hvilande i grundlagsenlig ordning antaga den ändring af riksdagsordningen, att val till riksdagsman i Andra Kammaren skulle ske under senare hälften af augusti eller förra hälften af september månad under året näst före de tre år, för hvilka valen gälla; och har motionären hemstält, att konstitutionsutskottet, för så vidt det i hufvudsak gillade förslaget, skulle föreslå den närmare formuleringen af den åsyftade lagförändringen.

Motionären anför, att, ehuru han helst skulle hafva varit med om att få viss dag bestämd till en för hela riket gemensam valdag för val af riksdagsman i Andra Kammaren, han dock, enär förslag derom vid flera föregående tillfällen, och senast vid nästlidet års riksdag, förfallit, ansett det ej vara skäl att nu åter upptaga dylikt förslag. Någon begränsning af tidrymden för verkställande af riksdagsmannavalen, hvilken på grund af ordalydelsen i § 15 riksdagsordningen kunde omfatta ända till tre à fyra månader, anser motionären emellertid

vara nyttig och yttrar, att då af statistiska centralbyråns berättelse om riksdagsmannavalen under 1896 framginge, att största antalet val till Andra Kammaren skedde under senare hälften af augusti och förra hälften af september månad, det torde kunna antagas, att den tiden i allmänhet ansåges som den lämpligaste.

De hittills framlagda förslagen till förändring af bestämmelserna angående tiden för anställande af val till riksdagsman i Andra Kammaren hafva i regel gått ut på att till företagande af dessa val bestämma en för hela riket gemensam dag. Förslag i detta afseende hafva vid åtskilliga tillfällen framkommit, och dylika hafva äfven vunnit konstitutionsutskottets tillstyrkande, såsom senast var fallet vid 1897 års riksdag, men då man ej inom Riksdagen kunnat enas om någon dag, som skulle befinnas lämplig till valdag för hela riket, hafva förslagen alltid förfallit. Motionären går nu en medelväg, då han föreslår att tiden, under hvilken dessa val skola verkställas, inskränkes till en månad.

Utskottet är visserligen i likhet med motionären af den mening, att de fördelar, man önskar vinna, bäst skulle ernås, om man toge steget fullt ut och bestämde en viss dag till gemensam valdag, men då det synes vara tydligt, att man åtminstone för den närmaste tiden ej kan komma till enighet om, hvilken dag dertill skulle bestämmas, samt åtskilliga fördelar otvifvelaktigt skulle vinnas redan genom en afkortning af den tid, inom hvilken valen nu få ega rum, har utskottet i likhet med motionären ansett, att denna tid lämpligen borde kunna inskränkas till en månad. Det allmänna intresset för deltagande i valen skulle väl stegras och förberedelserna dertill kunna bättre och ändamålsenligare ordnas, om en viss kort tid sålunda blefve bestämd, inom hvilken man visste att valen skulle ega rum.

Hvad härefter beträffar frågan, till hvilken del af året denna tidsperiod skulle förläggas, kan utskottet ej fullt gilla motionärens förslag. Hans från statistiska centralbyråns berättelse rörande riksdagsmannavalen 1896 hemtade uppgifter äro visserligen rigtiga, men ur samma källa finner man, att alla valen i städerna, med undantag endast beträffande tre af mindre städer bestående valkretsar, företagits i september, samt att i de af en stad bestående valkretsar valen fördelats nästan lika på första och sista hälften af månaden. Då det derjemte torde kunna sägas, att i städerna ett större deltagande i valet är att

förvänta, om det förlägges till slutet af månaden, samt det ej kan antagas medföra någon olägenhet för landsbygden att företaga valen i september, anser utskottet denna månad lämpligast för anställande af val till Andra Kammaren för hela riket.

På grund häraf får utskottet hemställa,

att Riksdagen måtte i anledning af herr J. Ericssons förevarande motion antaga följande förslag till ändrad lydelse af § 15 riksdagsordningen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

§ 15.

1. Val till riksdagsmän i Andra Kammaren verkställas *under September månad året* näst före början af de tre år, för hvilka valen gälla.

2. Förordnar Konungen nya val eller afgår eljest riksdagsman för Andra Kammaren innan den tid, för hvilken han blifvit vald, tilländalupit, verkställes ofördröjligen inom den valkrets, som utsett den afgångne, nytt val för den återstående tiden.

Stockholm den 7 mars 1898.

På utskottets vägnar:

O. Bergius.

Reservationer:

af herr *Bergius*, som ansett, att den ifrågasatta inskränkningen i tiden för val af riksdagsman till Andra Kammaren icke kan medföra någon fördel, och att utskottet derför bort hemställa, att motionen icke måtte föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd; samt

af herr *Berg* emot vissa delar af utskottets motivering.

N:o 4.

Ank. till Riksd. kansli den 8 mars 1898, kl. 2 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om ändring af gällande bestämmelser i fråga om kungörande af val till riksdagsman i Andra Kammaren.

Under anförande, att riksdagsordningens bestämmelser i fråga om kungörande af val till riksdagsman i Andra Kammaren vore dels ofullständiga, då föreskrift saknades angående tiden för utfärdande af kallelse till omedelbara val, dels ock i flera hänseenden otillfredsställande rörande de medelbara valen, har herr *P. Olsson* i Åsak uti en inom Andra Kammaren väckt och till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 196, föreslagit, att Riksdagen ville till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga den ändring af riksdagsordningen, att såväl elektorsval som omedelbara riksdagsmannaval till Andra Kammaren skulle kungöras minst tre veckor före valet; och har motionären öfverlemnat åt konstitutionsutskottet att, om det biträdde förslaget, föreslå den närmare formuleringen af den åsyftade lagförändringen.

Riksdagsordningens bestämmelser rörande kungörande af val till Andra Kammaren innefattas uti nämnda grundlags § 18, som föreskrifver, uti första momentet, att vederbörande valförrättare skall låta

tid och ort för valet i kyrkorna kungöra, med särskild föreskrift att elektorsval, der det eger rum, skall hållas minst åtta dagar före riksdagsmannavalet, samt uti andra momentet, att för kallelse till elektorsval gäller i tillämpliga delar hvad om kallelse till kommunalstämma och allmän rådstuga stadgadt är.

Dessa beträffande de medelbara valen således fullt tydliga bestämmelser hafva väl i allmänhet så tillämpats i fråga om de omedelbara valen, att dessa val i de flesta fall blifvit kungjorda lika tidigt som bort ske, derest desamma varit medelbara, men frånvaron af uttryckliga bestämmelser angående tiden för kungörande af omedelbara val har vid fyra tillfällen, riksdagarne 1870, 1872, 1876 och 1879, föranledt motioner i syfte att införa bestämmelser i detta afseende. De tre förstnämnda åren blefvo dessa motioner på konstitutionsutskottets tillstyrkan af Riksdagens båda kamrar nästan utan meningsutbyte afslagna, och äfven sistnämnda år förföll frågan, men den hade emellertid då rönt gynsamt mottagande i Andra Kammaren, som för sin del utan votering antog ett så lydande tillägg till § 18 riksdagsordningen:

»I de valkretsar, der det omedelbara valsättet begagnas, åligger det valförrättaren att kungöra valet minst fjorton dagar före dess hållande.»

Utskottet kan icke dela den af 1879 års konstitutionsutskott uttalade åsigten, att föreskrifterna i § 18 riksdagsordningen äro så tydliga, att en valförrättare, hvilken icke kungör ett omedelbart val lika tidigt, som bort ske, derest detsamma varit medelbart, derför är underkastad ansvar för embetsförseelse, och detta så mycket mindre, då högsta domstolen, såsom af en talare vid Andra Kammarens öfverläggning i ämnet 1879 framhölls, funnit den omständigheten, att kungörelse om omedelbart val blifvit i en sockenkyrka inom en valkrets kungjordt först sex dagar före valet, ej föranleda valförrättningens ogillande. Den mening, högsta domstolen sålunda visat sig omfatta, innebär uppenbarligen, att enligt domstolens åsigt de föreskrifter, som meddelats om tiden för kungörande af det medelbara valet, icke äro tillämpliga i fråga om omedelbart val; och då derjemte den så korta kungörelsetiden af endast sex dagar, som i ofvan anmärkta fall ansetts icke vara stridande mot nu gällande föreskrifter, i de flesta fall ej lemnar valmännen tillräckligt rådrum att ena sig om en kandidat för riksdagsmannavärfvet, synes det vara ådagalagdt, att § 18 riksdagsordningen saknar nödig tydlighet och kan vålla olägenheter. Men dessa varda fullständigt undanröjda, om i samma lagrum införes en

tydlig och bestämd föreskrift, inom hvilken tid val af riksdagsman skall kungöras i de valkretsar, der det omedelbara valsättet begagnas.

Att, såsom motionären föreslagit, utsträcka denna tid till tre veckor synes emellertid utskottet obehöfligt, och det skulle dessutom vid vissa tillfällen, såsom då särskild skyndsamhet vid riksdagsmannaval är af nöden, kunna vålla olägenheter, om för lång minimitid för valets kungörande vore föreskrifven. Utskottet anser för sin del en tid af fjorton dagar lämpligen härför böra bestämmas.

Hvad härefter angår bestämmelserna rörande de medelbara valen, så anmärker motionären att, då enligt § 18 riksdagsordningen, jemförd med § 18 i förordningen om kommunalstyrelse i stad och § 16 i förordningen om kommunalstyrelse på landet, elektorsval i stadskommun skall kungöras minst fjorton dagar, men inom kommun å landet — enligt hvad äfven flera Kongl. Maj:ts utslag visade — endast minst en vecka före riksdagsmannavalet, så insåges lätt, att, förutom denna olikhet mellan stad och land, hvilken, för den händelse den ovilkorligen borde förefinnas, onekligen skulle, med hänsyn till befintliga lokalförhållanden, gå i en alldeles motsatt rigtning, den tidrymd, efter hvilken ett å landet kungjordt elektorsval finge hållas, vore från flera synpunkter sedt mindre tillfredsställande.

Det är i första rummet för beredande af säkerhet, att kungörelse om valet i vidsträckta kommuner skall blifva allmänt bekant, och vidare för vinnande af tid till förberedelser för valet, som motionären yrkar förlängning af tiden för kungörande af elektorsval.

Såvidt utskottet har sig bekant, hafva emellertid några afsevärda olägenheter icke uppstått vid tillämpningen af de nu befintliga bestämmelserna i detta afseende, och hvad motionären anfört finner utskottet icke ådagalägga behofvet af en förändring härutinnan.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer utskottet:

1:o) att Riksdagen måtte i anledning af herr P. Olssons motion, i hvad den afser kungörande af tid och ort för val till riksdagsman i Andra Kammaren uti valkretsar, der omedelbart valsätt användes, antaga följande förslag till ändrad lydelse af § 18 riksdagsordningen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

§ 18.

Konungens befallningshafvande åligger att, när val till riksdagsman i Andra Kammaren erfordras, derom underrätta vederbörande valförrättare, som låter tid och ort för valet i kyrkorna kungöra, med särskild föreskrift att elektorsval, der det eger rum, skall hållas minst åtta dagar före riksdagsmannavalet. *I de valkretsar, der det omedelbara valsättet begagnas, åligger det valförrättaren att kungöra valet minst fjorton dagar förut.* Skulle i någon församling offentlig gudstjenst ej förrättas å söndag, då kungörelsen bör uppläsas, skall, på presterskapets anmodan, vederbörande kronobetjent kungörelsen skyndsamt kringsända.

För kallelse till elektorsval gäller i tillämpliga delar hvad om kallelse till kommunalstämma och allmän rådstuga stadgadt är.

Der elektorsval hållet är, skall ordföranden i kommunalstämma eller i magistrat, som valet förrättat, åt den eller dem, som fått elektorsbefattning sig uppdragen, såsom fullmagt meddela till rigtigheten bestyrkt utdrag af valprotokollet;

2:o) att herr P. Olssons motion i öfrigt ej måtte föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd.

Stockholm den 7 mars 1898.

På utskottets vägnar:

O. Bergius.

Reservationer:

af herr *Bergius,* som anfört:

»Enär den omständigheten att i riksdagsordningen saknas föreskrifter om tiden för kungörande af omedelbara val till Andra Kammaren icke veterligen medfört olägenheter, som föranleda dertill, att en grundlagsändring i detta hänseende kan anses vara af behofvet påkallad, har jag ansett, att utskottet bort hemställa, att motionen i denna del icke måtte föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd»;

af herrar *Alin, Berg* och *Nyström,* hvilka instämt med herr Bergius; samt

af herr *Ljungman,* som ansett, att utskottet bort tillstyrka Riksdagen att, med anledning af motionen, till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af 18 § riksdagsordningen:

§ 18.

Konungens befallningshafvande åligger att, när val till riksdagsman i Andra Kammaren erfordras, derom underrätta vederbörande valförrättare, som låter tid och ort för valet i kyrkorna kungöra, med särskild föreskrift att elektorsval, der det eger rum, skall hållas minst åtta dagar före riksdagsmannavalet. *Sådan kungörelse skall så tidigt utfärdas, att den kan i kyrkorna uppläsas, der fråga är om medelbart val, tre veckor och, der fråga är om omedelbart val, två veckor före valet.* Skulle i någon församling offentlig gudstjenst ej förrättas å söndag, då kungörelsen bör uppläsas, skall, på presterskapets anmodan, vederbörande kronobetjent kungörelsen skyndsamt kringsända.

Kallelse till elektorsval *kungöres å landet fjorton dagar eller minst en vecka och i stad minst fjorton dagar förut, på sätt för* kallelse till kommunalstämma och allmän rådstuga stadgadt är.

Der elektorsval hållet är, skall ordföranden i kommunalstämma eller i magistrat, som valet förrättat, åt den eller dem, som fått elektorsbefattning sig uppdragen, såsom fullmagt meddela till rigtigheten bestyrkt utdrag af valprotokollet.

Anm. I händelse så väl detta förslag som ock de båda förslag till ändrad lydelse af ofvanstående paragraf, hvilka förra året förklarades hvilande, eller ettdera af dem skulle af Riksdagen antagas, hopföras de godkända förslagen vid samma paragrafs slutliga affattning.

Herrar *Behm* och *Blomberg* hafva begärt få här antecknadt, att de ej öfvervarit ärendets slutliga behandling inom utskottet.

Stockholm, tryckt hos A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag, 1898.

N:o 5.

Ank. till Riksd. kansli den 16 april 1898, kl. 12 midd.

Konstitutionsutskottets memorial, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Till konstitutionsutskottet hafva, på derom hos vederbörande gjord framställning, blifvit öfverlemnade de under tiden från och med den 15 januari 1897 till och med den 14 januari 1898 i statsrådet förda protokoll, nemligen öfver

justitiedepartementsärenden från och med den 16 januari 1897 till och med den 14 januari 1898;

justitieärenden från och med den 29 januari 1897 till och med den 31 december samma år;

utrikesdepartementsärenden från och med den 29 januari 1897 till och med den 14 januari 1898;

landtförsvarsärenden från och med den 22 januari 1897 till och med den 14 januari 1898;

sjöförsvarsärenden från och med den 22 januari 1897 till och med den 14 januari 1898;

civilärenden från och med den 16 januari 1897 till och med den 14 januari 1898;

finansärenden från och med den 16 januari 1897 till och med den 14 januari 1898; samt

ecklesiastikärenden från och med den 22 januari 1897 till och med den 14 januari 1898.

Vid den granskning af dessa protokoll, som, i öfverensstämmelse med grundlagens föreskrift, blifvit företagen och nu fullbordad, har utskottet hvarken funnit skäl att emot någon statsrådets ledamot tillämpa § 106 regeringsformen eller ansett anledning förekomma att framställa någon anmärkning på grund af § 107 af samma grundlag;

hvilket utskottet får för Riksdagen tillkännagifva.

Stockholm den 15 april 1898.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Reservationer:

af herr *Ljungman;*

af herr *Vahlin,* som beträffande följande tre ärenden anfört:

1:o)

»(Protokoll öfver landtförsvarsärenden för den 11 juni 1897, punkt 17.)

Arméförvaltningen har, under förmälan att Wahlqvistska klädesfabriken i Karlskrona erbjudit sig att till arméns utredningsförråd leverera 10,000 meter mörkblått kommisskläde till ett pris af 8,10 kr. pr meter, hemstält, att, enär berörda pris vore lägre än det vid senaste upphandling betingade medelpris för samma vara, Kongl. Maj:t täcktes medgifva, att 8,000 meter af det erbjudna partiet finge till uppgifvet pris för kronans räkning under hand inköpas.

Till arméförvaltningens hemställan tillstyrkte statsrådet bifall, och hvad statsrådet tillstyrkte behagade Konungen gilla och bifalla.

Af infordrade handlingarna framgår, att Wahlqvistska klädesfabriken vid senaste upphandling af kommisskläde erhållit endast en del af den utbjudna leveransen eller 4,000 meter, och att firman varit nödsakad att derutöfver tillverka ett större parti af samma vara för att under sistförflutna vinter kunna hålla i gång sin endast för fabrikation af yllevaror för arméns behof inrättade fabrik. Af denna anledning an-

håller firman att få ytterligare leverera 10,000 meter af samma klädessort till ett pris af 8,10 kr. pr meter, hvilket pris vore billigare än det vid senaste upphandling betingade, ehuru råmaterialierna, i synnerhet indigo, under senaste tiden fördyrats.

Arméförvaltningen å intendentsdepartementet anför, att det af sökanden begärda priset å ifrågavarande kläde med 15 öre per meter understiger det vid senaste upphandling ingifna lägsta anbud samt med 19 öre medelpriset för samma slags kläde enligt de kontrakt, som med de andra erbjudarne å varan blifvit afslutade, och hemställer derför, att, då det synes fördelaktigt att till höjande af de nuvarande förrådsbehållningarna utaf dylikt kläde uppköpa 8,000 meter af det erbjudna partiet, Kongl. Maj:t måtte härtill lemna medgifvande.

Af hvad här anförts framgår, att Wahlqvistska firman vid föregående upphandling af kläde icke — måhända beroende af de pris, den fordrat — erhållit mer än en del af erbjuden leverans, men att firman vid sådan utgång senare funnit för sig fördelaktigt att till nedsatt pris söka under hand realisera inneliggande lager. Då emellertid äfven andra firmor af likartade skäl möjligen kunnat vara villiga att till samma eller än lägre pris leverera nu inköpta parti kläde, och, om detta icke varit händelsen, Wahlqvistska firman äfven vid fri täflan skolat erhålla leveransen, samt då härutöfver intet trängande behof för tillfället nödvändiggjorde särskild skyndsamhet vid leveransens afslutande eller fullgörande, har det synts mig, att i detta fall icke tillräckliga skäl förelegat för frångående af grundsatsen om fri täflan vid upphandling för statens räkning, och har jag derför ansett, att omnämnda regeringsåtgärd bort komma till Riksdagens kännedom.»

2:o.)

»(Protokoll öfver civilärenden för den 30 april 1897, punkt 32.)

Komitérade för konstafdelningen af allmänna konst- och industriutställningen härstädes år 1897 hafva hos Kongl. Maj:t anhållit om medgifvande af fria jernvägsresor från och till Stockholm för tvenne arkitekter, utsedde att deltaga i den jury, som egde att pröfva till nämnda utställning inlemnade arkitekturritningar m. m.

Vid denna ansökans föredragning tillstyrkte statsrådet, att Kongl. Maj:t måtte, med anledning af nådiga brefvet af den 8 september 1882, förordna, att ifrågavarande framställning skulle öfverlemnas till chefens för civildepartementets afgörande; hvilken tillstyrkan Hans Majestät Konungen behagade i nåder bifalla.

Anförda kongl. bref till jernvägstrafikstyrelsen, hvarigenom samma styrelse bemyndigades att för vissa angifna fall bevilja nedsättning i faststälda passagerareafgifter m. m., afslutas med följande bestämmelse:

»Skolande det åligga eder, derest fråga förekommer om beviljande af fria resor eller fria transporter i andra än här ofvan nämnda fall, att derom göra hemställan hos chefen för vårt civildepartement, hvilken eger att deröfver besluta.»

Denna bestämmelse i det kongl. brefvet finnes icke intagen i den transsumt deraf, som genom n:o 44 af svensk författningssamling för år 1882 blifvit allmänt bekantgjord.

1883 års konstitutionsutskott har icke, med anledning af anförda kongl. bref, vidtagit någon åtgärd.

Den i anförda kongl. bref meddelade bestämmelse, hvarigenom Kongl. Maj:t för vissa fall till chefen för civildepartementet öfverlåtit att bestämma om nedsättning i afgifter för begagnande af statens jernvägar, synes mig icke ega stöd i våra grundlagar, och har jag derför ansett, att den tillämpning af samma bestämmelse, för hvilken här ofvan redogjorts, bort komma till Riksdagens kännedom.»

3:o.)

»(Protokoll öfver ecklesiastikärenden för den 7 maj 1897, punkterna 16 och 17.)

Kammarrätten har, i mål angående från Nyköpings högre allmänna läroverks biblioteks- och materialkassa under åren 1893 och 1894 gjorda utbetalningar för ordnande och katalogisering af läroverkets boksamling, funnit skäligt genom utslag af den 15 oktober 1896 förpligtiga de vederbörande, som i beslut om dessa utbetalningar deltagit, att till nämnda kassa återbära för år 1893 kronor 527,50 och för 1894 kronor 225. Öfver dessa utslag har klagan förts hos Kongl. Maj:t.

Statsrådet hemstälde i begge fallen, det Kongl. Maj:t med förklarande, det Kongl. Maj:t väl funne kammarrättens utslag lagligen grundadt, täcktes, med afseende å förekomna omständigheter, låta vid den skedda utbetalningen bero; dock med skyldighet för klaganden att i stadgad ordning gälda det kammarrättens revisionsafdelning tillkommande anmärkningsarfvode.

Hvad statsrådet hemstält behagade Konungen i nåder gilla och bifalla.

Då den i § 25 regeringsformen Konungen medgifna benådnings-

rätt ej inrymmer befogenhet att efterskänka staten på obehörigt sätt frångångna medel, har jag ansett anförda beslut böra komma till Riksdagens kännedom»;

af herrar *Dahn*, *Gyllensvärd*, *Johnsson*, *Boström* och *Sjöberg*, hvilka instämt uti herr Vahlins under 1:o här ofvan intagna yttrande;

af herrar *Gyllensvärd*, *Andersson* i Malmö och *Liljeholm*, hvilka instämt uti herr Vahlins under 2:o här ofvan intagna yttrande;

af herrar *Gyllensvärd* och *Boström*, hvilka instämt uti herr Vahlins under 3:o här ofvan intagna yttrande; samt

af herr *Johnsson*, som anfört:

»(Protokoll öfver sjöförsvarsärenden den 7 maj 1897, 3:o.)

Med anledning af från marinförvaltningen aflåten skrifvelse den 20 december 1895, deruti förvaltningen anfört, att, på sätt inhemtats af navigationsskolans i Göteborg insända räkenskaper för nämnda år, en svensk örlogsflagga för skolans räkning anskaffats och, enligt hvad förvaltningen inhemtat, vid vissa tillfällen hissades på skolans hus, samt att marinförvaltningen, som ej hade sig bekant, huruvida rättighet att å navigationsskolans hus hissa örlogsflagga tillkomme vederbörande direktioner, funnit sig böra hos chefen för sjöförsvarsdepartementet anmäla detta förhållande, har chefen för sistnämnda departement i svenskt statsråd den 7 maj 1897 ansett sig böra fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på det allt mera framträdande behofvet af föreskrifter angående förande af flagga å statens fartyg och byggnader, dervid framhållits, bland annat, att den tretungade örlogsflaggan, hvars utseende senast blifvit genom nådiga brefvet den 20 juni 1844 närmare bestämdt, ursprungligen varit ett utmärkande tecken för flottans fartyg, men sedermera i en allt vidsträcktare omfattning kommit att, med eller utan särskildt emblem, användas såväl å andra kronan eller enskilda tillhörige fartyg som ock å staten tillhörige eller för statens ändamål använda byggnader å land.

De af departementschefen framhållna omständigheter syntes honom påkalla meddelande af bestämmelser, hvarigenom dels användningen af örlogsflaggan strängt begränsades, dels en särskild flagga faststäldes för sådana staten tillhöriga fartyg och byggnader, å hvilka örlogsflagga icke finge användas, och dels rätt att i andra fall än de i författningen angifna begagna den ena eller den andra af nämnda flaggor gjordes beroende af Kongl. Maj:ts dertill särskildt lemnade tillåtelse.

Med anledning häraf hemstälde föredragande departementschefen,

deruti öfriga statsrådets ledamöter instämde, att Kongl. Maj:t måtte utfärda kungörelse angående förande af flagga å statens fartyg och byggnader; innehållande § 2 af denna kungörelse följande bestämmelse:

»Andra statens fartyg och byggnader än de, som omförmälas i § 1, skola, när flagga å dem hissas, föra en flagga, lika med örlogsflaggan, dock utan den gula tungan.

Skall denna flagga — — — bestämmes.»

Hans Maj:t Konungen beslöt, att förordning skulle utfärdas i enlighet med det af föredraganden framstälda förslag.

Sedan i sammansatt svenskt-norskt statsråd den 7 mars 1815 Kongl. Maj:t tillkännagifvit, att som, likmätigt § 111 i konungariket Norges grundlag, örlogsflaggan för Kongl. Maj:ts begge riken borde blifva en gemensam unionsflagga, och beslut fattats, att uti svenska örlogsflaggan borde upptagas de norska färgerna, samt unionsflaggan hädanefter blifva enlig med den vid statsrådsprotokollet fogade ritning, »som Hans Kongl. Maj:t täcktes med sin höga påskrift förse», har Kongl. Maj:t funnit nödigt inhemta hvad hos 1844 års unionskomité förekommit i de till dess handläggning öfverlemnade frågor angående:

1:o) norska riksvapnets anbringande å svenska mynt och svenska embetsmyndigheters sigill samt antagande af ett för Sverige och Norge gemensamt unionsvapen, och

2:o) unionsflaggans beskaffenhet,

samt i sådant afseende genom skrifvelse den 14 mars 1844 anbefalt komitén att till Kongl. Maj:t i underdånighet insända af komitén vid dittills hafda öfverläggningar i dessa ämnen företedda förslag; hvarefter komitén under den 19 i samma månad underdånigt yttrande afgifvit.

Uppå Kongl. Maj:ts till dess norska regering gifna befallning att med utlåtande i ämnet inkomma, hade bemälde regering den 10 derpå följande april afgifvit underdånigt betänkande, och vid anmälan deraf i norskt statsråd den 25 i samma månad förordnade Kongl. Maj:t, att ärendet borde till kongl. svenska civildepartementet öfverlemnas för att behandlas i sammansatt svenskt-norskt statsråd.

Vid ärendets föredragning i sammansatt svenskt-norskt statsråd den 20 juni 1844 behagade Kongl. Maj:t, i öfverensstämmelse med hvad statsrådets flesta ledamöter i underdånighet hemstält, besluta och förordna:

»3:o) att den genom kongl. resolutionen den 7 mars 1815 faststälda, för båda rikena gemensamma örlogsflagga sålunda förändras, att den för hvartdera riket skall vara lika med dess nuvarande handels-

flagga, under iakttagande likväl a) att denna unionsflagga skall hafva stjertar och tunga, och b) att flaggans öfversta fyrkant närmast stången skall utgöra ett för båda rikena gemensamt unionstecken, som bildas genom en lika fördelt sammanställning af de till båda rikenas flagga hörande färger, såsom statsrådsprotokollet bilagd ritning närmare utvisade;»

»4:o) att till örlogsgös och till nyttjande för de förenade rikenas beskickningar och konsuler hos främmande magter skall såsom flagga användas unionstecknet i örlogsflaggan;»

»5:o) att kungsflaggan eller den som nyttjas af Konungen och den kongl. familjen skall vara lika med örlogsflaggan, nemligen så att svenska örlogsflaggan begagnas å svenskt och norska å norskt fartyg, i bådadera fallet med ofvan faststälda unionsvapnet anbragt i midten af flaggan;»

»6:o) att för de båda rikenas handelsflagga äfvensom de flaggor, som i hvarje rike nyttjas af tull- och postfartyg eller hvar som helst, der örlogsflagga icke nyttjas, men nationaliteten skall representeras, modellen sålunda förändras, att med bibehållande för öfrigt af den i hvartdera riket antagna handelsflaggas utseende, dess öfversta fyrkant närmast stången skall bestå af det för örlogsflaggan här ofvan bestämda unionstecken, börande svenska och norska handelsfartyg för att i utländsk hamn kunna påräkna skydd och biträde af Kongl. Maj:ts beskickningar och handelsagenter, från och med nästkommande års början, denna nya flagga anlägga.»

Då ett rättsförhållande, som angår båda de förenade rikena, genom beslut i sammansatt statsråd kommit till stånd, lärer hvarje fråga om ändring i eller upphäfvande af detsamma äfven böra utgöra föremål för sammansatt statsråds behandling; och då förevarande beslut i svenskt statsråd af den 7 maj 1897, hvarigenom en ny flagga faststälts att föras af de statens fartyg, som ej ega rätt använda örlogsflagga, innefattar en ändring af kongl. förordningen den 20 juni 1844 och således enligt faststälda konstitutionella grunder bort handläggas i sammansatt statsråd, har jag ansett att detta regeringsärende bort för Riksdagen anmälas.»

STOCKHOLM, K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI, 1898.

N:o 6.

Ank. till Riksd. kansli den 18 april 1898, kl. 3 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om inrättande af nytt statsdepartement.

År 1893 afläť Riksdagen till Konungen en så lydande skrifvelse: »Inom Riksdagen har af motionär gjorts framställning om inrättande af ett nytt statsdepartement under namn af samfärdselsdepartementet.

Riksdagen, som redan år 1857 och derefter vid ytterligare två tillfällen från Eders Kongl. Maj:t mottagit förslag om inrättande af ett nytt departement, erkänner, att åt cheferna för civil- och ecklesiastikdepartementen bör beredas lättnad i det dem åliggande arbete; men då inrättandet af ett nytt departement till beredande af den önskvärda arbetslättnaden innebär en högst betydande förändring i regeringens egen verksamhet, samt regeringen otvifvelaktigt bättre än Riksdagen är i stånd att bestämma, hvilka hufvudgrupper af regeringsärenden företrädesvis böra under det nya departementet sammanföras, och i sammanhang härmed bedöma, hvad verkan en viss förändring i en del af förvaltningen kan ega på regeringsarbetet i dess helhet, har Riksdagen ansett sig bäst främja syftet i motionen genom att hos Eders Kongl. Maj:t anhålla om framläggande af förslag i angifna rigtning.

Härvid har Riksdagen trott sig böra omförmäla, att Riksdagen i likhet med motionären ansett kommunikationsanstalterna böra i främsta rummet förläggas till det nya departementet; och då de angelägenheter, som angå allmänna arbeten och handel, stå i ett visst inbördes samband

med de ärenden, som röra den allmänna samfärdseln, har Riksdagen för sin del funnit, att det skulle vara önskvärdt, om alla dessa ärenden kunde sammanföras under ett departement. Den anordning, Riksdagen sålunda tänkt sig, borde äfven medföra den vinst, att, såsom flera gånger förut blifvit föreslaget, civildepartementet kunde från ecklesiastikdepartementet öfvertaga helsovårds- och fattigvårdsärendena, och i öfrigt skulle den fördel alltid vinnas, att finansdepartementet, som näst civil- och ecklesiastikdepartementen är mest i behof att få sin arbetsbörda lättad, komme att befrias från alla med post, telegraf och telefon förenade göromål.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får Riksdagen anhålla, att Eders Kongl. Maj:t täcktes, efter förnyad pröfning af frågan om inrättandet af ett nytt statsdepartement, till Riksdagen afgifva den proposition om ändring af regeringsformen, hvartill denna pröfning kan föranleda.»

Vid 1896 års riksdag väcktes af herr friherre C. Carlson Bonde, uti motion i Andra Kammaren, n:o 225, förslag, bland annat, om inrättande af ett nytt statsdepartement, under namn af »landtbruks-, industri- och handelsdepartementet». Konstitutionsutskottet afstyrkte, i utlåtandet n:o 13, detta förslag, under åberopande deraf, att, då frågan om inrättande af ett nytt statsdepartement, på grund af Riksdagens framställning, vore beroende på Kongl. Maj:ts pröfning, det syntes utskottet icke vara lämpligt, att från Riksdagens sida något beslut i detta ämne fattades, innan berörda framställning blifvit af Kongl. Maj:t besvarad. Utskottets afstyrkande hemställan blef af båda kamrarne utan diskussion bifallen.

Under innevarande års riksdag hafva i frågan om inrättande af nytt statsdepartement tre motioner blifvit väckta och hänvisade till konstitutionsutskottet. I Första Kammaren har herr *P. Em. Lithander*, uti motion n:o 3, och i Andra Kammaren herr *A. M. Bergmark*, uti motion n:o 91, anhållit, det Riksdagen ville i underdånig skrifvelse som ett komplement till riksdagsskrifvelsen af »den 10 april» 1893 fästa Kongl. Maj:ts uppmärksamhet på att vid utredningen och undersökningen om statsdepartementens ombildning äfven taga i betraktande nödvändigheten af ett statsdepartement för *jordbruk*, *industri och handel*, samt att Kongl. Maj:t behagade, om möjligt till 1899 års Riksdag, aflåta proposition derom, innefattande förslag till de grundlagsförändringar, som inrättande af ett sådant departement kräfde; hvarjemte herr *C. P. af Burén* uti motion i Första Kammaren, n:o 20, föreslagit, att Riks-

dagen måtte i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes så fort ske kunde och om möjligt till nästa Riksdag framlägga förslag om inrättandet af ett nytt statsdepartement för *jordbruk, skogar och domäner* äfvensom föreslå de öfriga grundlagsförändringar i fråga om statsförvaltningen, som befunnes nödiga i följd af ett sådant nytt departements inrättande.

På det af 1896 års konstitutionsutskott anförda skäl, hvilket enligt utskottets åsigt eger full giltighet äfven med hänsyn till de innevarande år väckta motionerna, finner sig utskottet böra hemställa,

1:o) att herrar Lithanders och Bergmarks förevarande motioner, samt

2:o) att herr af Buréns ifrågavarande motion icke må föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd.

Stockholm den 16 april 1898.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Herrar *Blomberg* och *Restadius* hafva begärt få här antecknadt, att de ej deltagit uti förevarande motioners slutliga behandling inom utskottet.

N:o 7.

Ank. till Riksd. kansli den 18 april 1898, kl. 3 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om tillägg till §§ 9 och 19 riksdagsordningen.

Uti en inom Andra Kammaren väckt och till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 231, har herr *Ola Persson* i Rinkaby hemstält, att Riksdagen ville till hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande tillägg till §§ 9 och 19 riksdagsordningen.

§ 9.

Till ledamöter — — — — — — — — — — — — — — —
— —
— — frånträde han sin befattning.

Emottager riksdagsman kallelse till ledamot af statsrådet, frånträde han sin befattning som riksdagsman, men kan omväljas.

§ 19.

Till ledamöter — — — — — — — — — — — — — — —
— — — för hvilka de väljas.

Emottager riksdagsman kallelse till ledamot af statsrådet, frånträde han sin befattning som riksdagsman, men kan omväljas.

Motionären har i detta förslag ej gått så långt som uti en af honom vid nästlidet års riksdag väckt motion i ämnet. Han hemstälde

nemligen då om införande i grundlagarne af bestämdt *förbud* för ledamot af statsrådet att vara riksdagsman.

Konstitutionsutskottet, som hade att afgifva yttrande öfver sistnämnda förslag, afstyrkte detta i sitt betänkande n:o 6, under anförande, bland annat, att utskottet i likhet med hvad konstitutionsutskottet vid 1887 års riksdag yttrat i sitt utlåtande n:o 15, med anledning af en motion af liknande innehåll, icke kunde finna något giltigt skäl, på grund hvaraf ledamot af statsrådet skulle mer än hvarje annan svensk medborgare vara i saknad af rättighet att kunna till riksdagsman väljas. Utskottets hemställan blef af båda kamrarne utan votering bifallen.

Då motionären innevarande år inskränkt sig till att föreslå införande af bestämmelse, att riksdagsman, som emottoge kallelse till ledamot af statsrådet, skulle underkastas omval, har han emellertid såsom grund för detta förslag angifvit samma skäl som för sitt förslag nästlidet år, eller olämpligheten deraf, att Konungens rådgifvare samtidigt vore riksdagsmän, enär en riksdagsman, som Konungen behagat kalla till sitt rådsbord, vore upptagen af göromål i regeringsärenden och icke alltid kunde representera valkretsen så, som valmännen möjligen tänkt sig. Motionären hade den uppfattningen, att valmännen borde hafva sin frihet, då det gälde att kora sin representant, men lika bestämdt måste han fasthålla dervid, att, om Konungen behagade utse en redan vald riksdagsman till sin rådgifvare, valkretsen skulle lemnas tillfälle att göra nytt val. Skulle valkretsen emellertid, efter erhållen kännedom om, att dess representant emottagit en plats vid Konungens rådsbord, det oaktadt vilja omvälja honom, hade ingens rätt derigenom förnärmats. Motionären har derjemte yttrat, att folkets aktning och förtroende för regering och Riksdag, som ytterst hvilade derpå, att de båda statsmagterna kunde, så att säga, kontrollera hvarandra, stärktes derigenom, att icke samma person fungerade såsom ledamot samtidigt i både regering och Riksdag.

Hvad motionären sålunda anfört måste för att ega giltighet såsom skäl för bifall till förslaget hvila på förutsättningen, att den vunna erfarenheten från de fall, då riksdagsman mottagit kallelse till ledamot af statsrådet, varit sådan, att en grundlagsändring i motionens syfte visat sig högst nödig eller nyttig. Men så har enligt utskottets åsigt ej varit förhållandet. Motionären har ej framlagt något bevis för olämpligheten af den nu gällande ordningen; och den af motionären åberopade *möjligheten*, att en i statsrådet inkallad riksdagsman skulle

kunna vara så upptagen af regeringsärenden, att han icke alltid kunde representera valkretsen så som valmännen tänkt sig, torde icke böra föranleda införande i vår riksdagsordning af en bestämmelse, som vore byggd på den derstädes hittills alldeles okända grundsatsen, att vissa embetens innehafvare skulle vara uteslutna från deltagande i representationen.

Då utskottet således redan vid granskningen af grunden för den påyrkade förändringen funnit sig icke kunna biträda motionärens förslag, har utskottet ansett sig icke böra ingå på ett närmare skärskådande af den föreslagna bestämmelsen i dess tillämpning, i hvilket hänseende utskottet dock ej kan underlåta påpeka, att densamma, särskildt med afseende å sättet för Första Kammarens bildande, torde komma att medföra afsevärda svårigheter.

Utskottet får alltså hemställa,

att herr Ola Perssons förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 april 1898.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Reservationer:

af herr *Ljungman,* som ansett, att utskottet, med anledning af herr Ola Perssons förevarande motion, bort hemställa,

att följande förslag till ändrad lydelse af 9, 12 och 21 §§ riksdagsordningen måtte antagas att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

Riksdagsordningen.

§ 9.

1. Till ledamöter i Första Kammaren kunna endast väljas män, som uppnått trettiofem års ålder samt ega och minst tre år näst före

valet egt fastighet till taxeringsvärde, ej understigande åttatiotusen riksdaler, eller ock till staten skatta samt under tid, som nyss är sagd, skattat för minst fyra tusen riksdaler årlig inkomst af kapital eller arbete. Kommer riksdagsman, efter det han vald blifvit, i den ställning, att han ej längre skulle varit valbar till ledamot i Kammaren, frånträde han sin befattning.

2. Vill *riksdagsman i Första Kammaren* befattningen sig afsäga, eger han det göra vid valtillfället eller sedermera, mellan riksdagar, hos Konungens Befallningshafvande.

Emottager riksdagsman, efter det han blifvit vald, förtroendesyssla, hvarom i 35 § regeringsformen förmäles, frånträde han, om han är vald af stadsfullmägtige, genast, men, om han är vald af landsting, vid näst instundande lagtima möte för det landsting, honom utsett, sin befattning som riksdagsman, men kan återväljas.

§ 12.

Riksdagsman i Första Kammaren eger ej att för denna befattning något arfvode uppbära.

§ 21.

1. Riksdagsman, som för Andra Kammaren vald blifvit, må ej denna befattning sig undandraga, med mindre han företer giltiga skäl för afsägelse. Såsom sådana anses:

1) de hinder allmänna lagen upptager såsom laga förfall;

2) ålder öfver sextio år;

3) att den valde tillförene såsom riksdagsman bevistat tre lagtima riksdagar.

Afsägelse af riksdagsmannauppdrag, som göres vid valtillfälle, pröfvas af valförrättaren. Sker afsägelse efteråt, mellan riksdagar, pröfvas den af Konungens Befallningshafvande.

2. Emottager riksdagsman, efter det han blifvit vald, förtroendesyssla, hvarom i 35 § regeringsformen förmäles, frånträde han sin befattning som riksdagsman, men kan återväljas.;

af herrar friherre *Barnekow, Dahn, Gyllensvärd, Johnsson, Andersson* i Malmö och *Sjöberg,* hvilka ansett, att utskottet i anledning af herr Ola Perssons förevarande motion bort hemställa,

att följande förslag till ändrad lydelse af 9 och 19 §§ riksdagsordningen måtte antagas att hvila till vidare grundlagsenlig behandling.

Riksdagsordningen.

§ 9.

1. Till ledamöter i Första Kammaren kunna endast väljas män, som uppnått trettiofem års ålder samt ega och minst tre år näst före valet egt fastighet till taxeringsvärde, ej understigande åttatiotusen riksdaler, eller ock till staten skatta samt under tid, som nyss är sagd, skattat för minst fyratusen riksdaler årlig inkomst af kapital eller arbete. Kommer riksdagsman, efter det han vald blifvit, i den ställning, att han ej längre skulle varit valbar till ledamot i Kammaren, frånträde han sin befattning.

2. *Emottager riksdagsman, efter det han blifvit vald, kallelse till ledamot af statsrådet, frånträde han, om han är vald af stadsfullmägtige, genast, men, om han är vald af landsting, vid nästinstundande möte för det landsting, honom utsett, sin befattning som riksdagsman, men kan återväljas.*

§ 19.

1. Till ledamöter i Andra Kammaren kunna endast väljas män, som uppnått tjugofem års ålder samt, enligt 14 §, ega valrätt inom den kommun eller någon af de kommuner, för hvilka de väljas.

2. *Emottager riksdagsman, efter det han blifvit vald, kallelse till ledamot af statsrådet, frånträde han sin befattning som riksdagsman, men kan återväljas.*;

af herr *Vahlin*, som yttrat:

»Då de förhållanden, hvilka föranleda att en medlem af regeringen ej alltid kan med full sjelfständighet utöfva uppdraget att vara ledamot af Riksdagen, icke skulle förlora sin betydelse derigenom, att han finge sitt mandat förnyadt, har jag ansett mig inom utskottet endast kunna yrka bifall till det förslag, motionären framlade vid senaste riksdag, eller till »sådana ändringar i gällande grundlagar, att statsråd icke tillika får vara riksdagsman».

Herr *Restadius* har anhållit få här antecknadt, att han ej deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.

Stockholm, K. L. Beckmans Boktryckeri, 1898.

N:o 8.

Ank. till Riksd. kansli den 18 april 1898, kl. 4 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om tillägg till 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen.

Uti en från Andra Kammaren till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 233, har herr *Odencrants* föreslagit, att Riksdagen måtte såsom hvilande i grundlagsenlig ordning antaga följande förändrade lydelse af 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen:

§ 2.

— —

4:o. I grund af hvad — — — sexton skillingar. Att ingen må tillåtas att, i andra fall, än allmänna lagen och nu gällande författningar utstaka, meddela eller till tryck utlemna utdrag af kyrkoböcker eller af andra själavården och kyrkodisciplinen rörande handlingar, i afseende på enskilda personers lefverne och seder, så vidt de lända dem till skada eller förklenande; *och att ej heller utdrag af det i riket inrättade straffregister må meddelas i andra fall än gällande författning utstakar.* Den, häremot bryter, böte trettiotre riksdaler sexton skillingar.

Samma förslag, som motionären nu upptagit, framlades af Kongl. Maj:t vid 1896 års riksdag uti proposition n:o 23, jemte andra förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen. De skäl, som lågo till grund för denna proposition, innefattades i ett af chefen för justitiedepartementet i statsrådet

den 31 januari 1896 afgifvet yttrande, hvilket i hvad angår nu förevarande fråga var af följande lydelse:

»Inför Eders Kongl. Maj:t får jag härmed underdånigst anmäla två särskilda framställningar om tillägg till gällande tryckfrihetsförordning, hvilka framställningar synas mig böra föranleda, att förslag i ämnet föreläggges Riksdagen.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Den andra af ofvan omförmälda underdåniga framställningar angående ändring i tryckfrihetsförordningen har blifvit gjord af den utaf Eders Kongl. Maj:t den 11 september 1891 tillsatta komité för utarbetande af föreskrifter till beredande af upplysningar angående dömde förbrytare m. m.

I det underdåniga betänkande, som denna komité den 30 september 1892 afgifvit, har komitén förmält sig anse lämpligaste sättet att bereda domstolar och andra myndigheter upplysningar rörande dömde förbrytare vara, att för ändamålet inom justitiedepartementet inrättades ett särskildt straffregister, innehållande uppgifter angående dem, som genom utslag af rikets domstolar blifvit dömda till straffarbete eller fängelse eller för snatteri till böter, hvarjemte registret äfven skulle innehålla uppgifter angående dem, som blifvit stälda under framtiden för gröfre brott; och har komitén jemväl öfverlemnat uppgjordt förslag till »förordning angående straffregister», hvilket förslag, för att redan nu komma till Riksdagens kännedom, torde få såsom bilaga fogas till detta protokoll.

Angående straffregistret har komitén ansett det vara af synnerlig vigt, att de deri ingående straffuppgifterna icke varda tillgängliga för den stora allmänheten, hvadan ock i 15 § af omförmälda författningsförslag intagits bestämmelser angående de fall, i hvilka utdrag af registret borde få utbekommas.

För att dylikt skydd skall kunna åt straffregistret beredas, erfordras emellertid — enligt hvad komitén påvisat — att gällande tryckfrihetsförordning undergår någon ändring, i hvilket afseende komitén föreslagit, att till den i 2 § 4 mom. tryckfrihetsförordningen nu förekommande bestämmelse, att »ingen må tillåtas att i andra fall, än allmänna lagen och nu gällande författningar utstaka, meddela eller till tryck utlemna utdrag af kyrkoböcker eller af andra själavården och kyrkodisciplinen rörande handlingar, i afseende på enskilda personers lefverne och seder, såvidt de lända dem till skada eller förklenande», måtte fogas ett tillägg derom, att ej heller utdrag af det i justitiedepartementet inrättade straffregister må meddelas i andra fall än gällande författning utstakar.

I afseende på detta förslag anför komitén vidare, att förbudet mot utlemnande af utdrag ur kyrkoböckerna eller af andra själavården och

kyrkodisciplinen rörande handlingar i afseende på enskilda personers lefverne och seder vore inskränkt till sådana fall, då utdragen skulle lända de enskilda till skada eller förklenande. Blefve enahanda inskränkning gällande i fråga om utdrag af registret, skulle deraf följa, att från registret finge utgifvas intyg derom, att angående viss uppgifven person icke förekomme någon anteckning i straffregistret, så snart förhållandet verkligen vore sådant. Beträffande den, som vid sökande af anställning eller eljest vid påfordran icke kunde förete dylikt intyg, skulle åter dragas den slutsats, att han blifvit för brott dömd; och på detta sätt skulle i verkligheten hafva tillskapats en ny art frejdebetyg, som i icke ringa mån kunde motverka hvad man åsyftat att vinna med de påbudna inskränkningarna i prestbetygens innehåll. Af sådan anledning hade komitén ansett förbud mot meddelande af utdrag ur straffregistret icke, såsom förbudet mot utlemnande af utdrag ur kyrkoböcker och dylika handlingar, böra göras beroende derpå, huru vida upplysningarna vore för den efterfrågade personen gynsamma eller icke.

Vid öfvervägande af komiténs förslag till förordning angående straffregister har jag funnit detsamma vara egnadt att läggas till grund för blifvande bestämmelser i ämnet. Jag är äfven ense med komiterade derutinnan, att, om ett straffregister varder inrättadt, det jemväl bör vara skyddadt mot obehörigt offentliggörande.

Då detta skydd icke kan åstadkommas i annan ordning än som för grundlagsändring finnes stadgad, synes mig angeläget vara, att redan nu förslag till dylik grundlagsändring förelägges Riksdagen.

I afseende på grundlagsändringens beskaffenhet synes mig komiterades förslag vara lämpligt; dock torde det icke vara nödigt att i grundlag fastslå, att straffregistret skall föras i justitiedepartementet, utan möjlighet lemnas öppen att, i händelse så skulle finnas lämpligare, förlägga registret äfven till annan myndighet. Det synes mig alltså böra såsom tillägg till ofvanberörda föreskrift i tryckfrihetsförordningen stadgas, att utdrag af det i riket inrättade straffregister icke må meddelas i andra fall än gällande författning utstakar.»

På tillstyrkan af konstitutionsutskottet blef det sålunda af Kongl. Maj:t framlagda förslaget utan diskussion af 1896 års Riksdag antaget såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling, men då förslaget till slutligt afgörande förekom vid 1897 års riksdag, godkändes det af Första Kammaren, hvaremot det blef af Andra Kammaren förkastadt med 134 röster emot 77.

Motionären anför beträffande sjelfva straffregisterinstitutionens lämplighet: Den svenska strafflagstiftningen erfordrade tvifvelsutan i många hänseenden en reform för att blifva delaktig af de nyare strömningar, som på

senare tiden gjorde sig gällande inom kriminalvetenskapen. Det hade sålunda ej sällan uttalats önskvärdheten af borttagandet af straffpåföljden förlust af medborgerligt förtroende, af införandet af s. k. vilkorliga straffdomar m. m. I synnerhet hade den förra af dessa frågor både inom juridiska kretsar och från representationens sida framhållits såsom i hög grad värd uppmärksamhet. Men på samma gång hade man erkänt, att för vinnandet af en reform i berörda syfte med nödvändighet erfordrades en rättsinstitution, som gjorde det möjligt att erhålla visshet om, huruvida en person vore dömd för vanärande brott, som borde medföra förlust af en del medborgerliga rättigheter. En dylik institution skulle man finna i ett s. k. straffregister. Härigenom skulle man äfven göra det möjligt att, med borttagandet af det med skäl klandrade förhållande, att prestbetygen upptoge de straff eller straffpåföljder, som en person fått sig ådömda, och med presterskapets befriande från deras skyldighet att vara hvad man kallat »brottmålsregistratorer», från en officiel anstalt erhålla nödiga upplysningar angående en tilltalads föregående lif och möjligen begångna förbrytelser. Den moderna kriminalrätten uppstälde nemligen, såsom inom Riksdagen vid föregående tillfällen uttalats, med mycken styrka den fordran, att vid bestämmande af straff den afgörande vigten skulle fästas vid brottslingens föregående lefnad, så att domaren med en tillräckligt vid latitud vore i tillfälle att döma en vaneförbrytare vida strängare än den tillfällige brottslingen. Straffregisterinstitutionen, rätt genomförd, skulle derför ur flera synpunkter vara egnad att föra vår strafflagstiftning framåt i den rigtningen, som en nyare tids uppfattning påfordrade; hvarjemte den äfven skulle medföra den fördelen, att, sedan ett dylikt register en längre tid förts, man skulle kunna motse en högst väsentlig förkortning af den förberedande behandlingen af och ransakningen i brottmål i första instans.

Sedan motionären derefter anmärkt, hvilka betänkliga vådor det skulle medföra, om ett straffregister ej förlänades samma grundlagsenliga rättsskydd, som kyrkoböcker för närvarande ega, yttrar han vidare: Granskade man den diskussion, som fördes i Andra Kammaren, då det från 1896 hvilande förslaget till införande af den utaf motionären nu föreslagna bestämmelsen derstädes förekom, syntes deraf framgå, att nära nog alla talarne voro ense, *dels* derom att ett straffregisters införande vore synnerligen vigtigt och önskvärdt, framför allt derför att detta vore grundläggande för flera nödiga reformer i modern rigtning på strafflagstiftningens område, *dels* ock derom att ett straffregister ej borde införas, utan att samtidigt deråt gåfves det för detsamma nödvändiga grundlagsenliga rättsskydd. Deremot uttalades med synnerlig skärpa den åsigten, att ej den föreslagna grundlagsändringen borde *då* antagas, enär det visat sig, att Kongl. Maj:t ärnade, enligt 89 § regeringsformen, i administrativ väg utfärda författning angående straffregisters in-

förande. Man var ej nöjd med detaljerna i det af komitén framlagda förslaget, hvarför man — äfven oberoende af den principiella frågan om rätta sättet för förordningens tillkomst — ville hafva tillfälle att närmare bestämma de lagstiftningsföreskrifter, som i frågan vore tillämpliga och välbehöfliga. Men, förklarade en af grundlagsförslagets ifrigaste motståndare, om regeringen för Riksdagen framlade förslag till lag om ett straffregister, skulle utgången blifva en annan, än den då blef.

Vid sådant förhållande syntes det motionären vara i sin ordning, att den vigtiga frågan hölles vid lif, och att åtgärder redan nu vidtoges för dess slutliga lösning. Det torde derför vara nödigt, att Riksdagen redan under nuvarande treårsperiod antoge såsom hvilande den erforderliga grundlagsändringen, naturligen under den uttryckliga förutsättningen, att Kongl. Maj:t, såsom ock vid föregående riksdag antyddes af herr statsrådet och chefen för kongl. justitiedepartementet, för Riksdagen framlade förslag till lag om straffregistrets införande. Skulle under nuvarande treårsperiod grundlagsändringen ej antagas såsom hvilande, blefve den oundvikliga följden, att reformen måste undanskjutas åtminstone för en tid af 4 år.

Hvad motionären anfört synes utskottet till fyllest tala för ett bifall i hufvudsak till hans förslag. Dock torde man dervid åt den åsigten, att en blifvande lag angående straffregister skall stiftas af Konung och Riksdag gemensamt, böra gifva uttryck genom begagnande i det föreslagna tillägget af ordet *lag* i stället för *författning.*

Genom att med nämnda ändring till hvilande antaga det föreslagna tillägget till 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen håller man möjligheten öppen att redan år 1900 få straffregisterinstitutionen införd, derest dess införande då eljest skulle anses lämpligt.

Utskottet får sålunda hemställa,

att Riksdagen med anledning af herr Odencrants' förevarande motion ville antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till förändrad lydelse af 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen:

§ 2.

(Nuvarande lydelse.)	(Föreslagen lydelse.)
— — — — — — — — — —	— — — — — — — — — —
4:o. — — — — — — — —	4:o. — — — — — — — —
Att protokoll — — — — — — — — — — — sexton skillingar.	Att protokoll — — — — — — — — — — — sexton skillingar.
Att ingen må tillåtas att, i andra fall än allmänna lagen och nu gällande författningar utstaka, meddela eller till tryck utlemna utdrag af kyrkoböcker eller af andra själavården och kyrkodisciplinen rörande handlingar, i afseende på enskilda personers lefverne och seder, så vidt de lända dem till skada eller förklenande. Den häremot bryter, böte trettiotre riksdaler sexton skillingar.	Att ingen må tillåtas att, i andra fall än allmänna lagen och nu gällande författningar utstaka, meddela eller till tryck utlemna utdrag af kyrkoböcker eller af andra själavården och kyrkodisciplinen rörande handlingar, i afseende på enskilda personers lefverne och seder, så vidt de lända dem till skada eller förklenande; *och att ej heller utdrag af det i riket inrättade straffregister må meddelas i andra fall än gällande lag utstakar.* Den häremot bryter, böte trettiotre riksdaler sexton skillingar.
— — — — — — — — — —	— — — — — — — — — —

Stockholm den 15 april 1898.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Stockholm, Associations-Boktryckeriet, 1898.

N:o 9.

Ank. till Riksd. kansli den 19 april 1898, kl. 3 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om ändring af §§ 1 och 5 tryckfrihetsförordningen.

Uti en af Andra Kammaren till konstitutionsutskottet remitterad motion, n:o 198, har herr *E. Olsson* i Kyrkebol, med hänvisning till konstitutionsutskottets utlåtanden n:o 19 år 1895 och n:o 8 år 1896 samt § 4 i sistnämnda års riksdagsbeslut, hemstält, att Riksdagen ville antaga att hvila till grundlagsenlig behandling följande förändrade lydelse af nedanstående §§ i tryckfrihetsförordningen:

§ 1.

— — — — — — — — — — — — — — —

5:o) Privilegier å boktryckeri skola ej erfordras, utan stånde hvar och en fritt att, utan hinder af någon särskild författning, äldre privilegier eller något boktryckerireglemente, samt utan att vara underkastad någon skråordning, anlägga sådana tryckerier, af hvad beskaffenhet eller vidd honom tjenligt synes, uti stad eller inom ett afstånd derifrån af högst en half mil inom samma län, der staden ligger, eller uti köping.

Då boktryckeri anlägges å ort, som lyder under landsrätt, skola i alla mål, som boktryckningen röra, boktryckare, arbetare i

tryckeriet samt der tryckta skrifters författare och utgifvare lyda under rådstufvurätten i närmaste inom länet belägna stad, der sådan rätt finnes.

Den nytt boktryckeri inrättar — — — — — — — — — — — — — — — innehåll och skrifart.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

§ 5.

6:o) Förbrytelser emot denna lag upptagas vid rådstufvurätten i den stad, der skrift, som föranledt åtal, blifvit tryckt, eller, om den blifvit tryckt å ort, som lyder under landsrätt, vid rådstufvurätten i närmaste inom länet belägna stad. Stämningstiden vare åtta dagar, om boktryckeriet är beläget i stad, der rådstufvurätt finnes, men i annat fall fjorton dagar. Uppstår fråga om boktryckares eller författares af en tryckt skrift tilltalande eller hörande, böra han eller de vid rätten personligen till svars stånda, men åtnjute i öfrigt deras rättegångsförmåner, enligt allmän lag och särskilda författningar, uti allt hvad genom detta förordnande icke uttryckligen annorlunda stadgadt är.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

8:o) Finner chefen för justitiedepartementet eller hans ombud sig befogad att, på de grunder för qvarstad å tryckt skrift, här ofvan stadgade äro, förordna eller äska, att någon skrift med qvarstad beläggas må, vare han eller det berättigad att sådan qvarstad erhålla medelst skyndsam handräckning, som ej får vägras af vederbörande Konungens befallningshafvande, magistrat eller kronobetjent; börande öfver förloppet af qvarstadsförrättningen och orsakerna dertill, samt i afseende på den åklagade skriften, om och huru många exemplar då ännu finnas uti boktryckarens värjo, anteckning trefaldt författas, hvaraf den ena tillställes chefen för justitiedepartementet eller hans ombud, den andra magistraten i den stad, under hvilkens rådstufvurätt boktryckeriet, enligt § 1, lyder, och den tredje boktryckaren. Magistraten vare pligtig att, vid ansvar såsom för embetsförsummelse, med näst afgående post, en afskrift af denna anteckning till justitiekansleren insända. I Stockholm varde samma anteckning, genast eller sist inom nästföljande dags utgång, till justitiekansleren aflemnad. Justitiekansleren må sedermera i Stockholm, inom åtta dagar, och i landsorterna allra sist inom trenne veckor efter det qvarstaden lagd blifvit, hafva hänvisat målet till vederbörlig domstol och aktor förordnat; då domstolen, sist inom åtta dagar, må pröfva, om qvarstaden skall ega be-

stånd. Sker det ej, och är icke qvarstad inom en månad häfven, ege boktryckare rätt i enahanda ordning, som handräckning till qvarstadens beläggande meddelad blifvit, att fordra dess brytande, hvilket icke vägras må, vid ansvar af embetets förlust.

Chefen för justitiedepartementet — — — — — — — — — — — — — — — — erhållas.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

12:o) I fråga om qvarstad böra, i sådant fall, vederbörande Konungens befallningshafvande, magistrat eller kronobetjent ovägerligen och vid ansvar biträda; dock må — — — — — — — — — — — inlemnad.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Vid en jemförelse mellan den föreslagna lydelsen af ifrågavarande lagrum och deras nuvarande lydelse finner man, att motionärens förslag innefattar *dels* införande af bestämmelse, att boktryckeri skulle få anläggas äfven i köping, *dels* inskränkning af rätten att anlägga boktryckeri inom en half mil från stad till det län, inom hvilket staden är belägen, *dels ock* vissa förändrade föreskrifter beträffande laga domstol, stämningstid samt biträde för erhållande af qvarstad.

Uti de två af motionären åberopade utlåtandena tillstyrkte konstitutionsutskottet ett förslag till ändrad lydelse af nu ifrågavarande delar af §§ 1 och 5 tryckfrihetsförordningen, hvilket endast deruti skiljer sig från det af motionären nu framstälda, att uti 1895 och 1896 års förslag borttagits den ovilkorliga rätten att anlägga boktryckeri inom en half mils afstånd från stad, samt att åt Kongl. Maj:t öfverlemnats att uppå skeende framställning tillåta inrättande af boktryckeri å landsbygden.

Vid 1895 års riksdag förföll förslaget, hvilket i Första Kammaren ej vunnit flera än 27 röster, men följande år blef det af båda kamrarne antaget till hvilande, af Första Kammaren med 61 röster emot 60 och af Andra Kammaren med 109 röster emot 53. Då det sålunda hvilande förslaget till slutligt afgörande förekom vid 1897 års Riksdag, antogs det af Andra Kammaren, men blef emellertid af Första Kammaren förkastadt med 96 röster mot 20, hvadan förslaget återigen förföll.

Enär frågan angående utsträckt rättighet att anlägga boktryckeri äfven derförinnan förekommit hos Riksdagen, anser sig utskottet böra här lemna en redogörelse för denna frågas tidigare behandling.

Vid Riksdagen 1865—1866 väcktes inom bondeståndet tre sär-

skilda motioner, innefattande förslag, dels att rättigheten till anläggande af boktryckeri måtte varda helt och hållet frigifven, dels att boktryckeri finge anläggas i köping eller sådan by eller annan plats, som räknade minst 500 invånare och vore belägen tre mil från stad, dels ock att sådan rättighet måtte förunnas köpingar och andra samhällen på landet, der folkmängden på ett inskränktare område uppginge till minst 1,000 personer. Konstitutionsutskottet tillstyrkte bifall till motionerna i den omfattning, att boktryckeri finge anläggas hvar som helst inom eller utom stad, samt afgaf ett i enlighet dermed affattadt förslag till ändring af åtskilliga tryckfrihetsförordningens bestämmelser. Detta förslag antogs af borgare- och bondestånden att hvila till vidare grundlagsenlig behandling, men afslogs af ridderskapet och adeln samt presteståndet, hvarefter förslaget vid omröstning i förstärkt konstitutionsutskott förkastades. Det blef dock återupptaget redan vid 1867 års riksdag. Motion väcktes nemligen då inom Andra Kammaren, åsyftande fullständig frihet för anläggande af boktryckeri såväl i stad som på landet. Denna motion tillstyrktes af konstitutionsutskottet, som för Riksdagen framlade enahanda förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen som vid nästföregående riksdag. Vid ärendets behandling i kamrarne blef detta förslag af Andra Kammaren till alla delar antaget, hvaremot detsamma af Första Kammaren återförvisades till utskottet för vissa jemkningars iakttagande. Ändradt i enlighet med de inom Första Kammaren framstälda anmärkningar, blef derefter förslaget antaget att hvila till 1870 års riksdag, då det af båda kamrarne godkändes. Förslaget vann emellertid icke bifall af Kongl. Maj:t, som i sitt svar å rikssalen den 8 april 1870 meddelade, att Kongl. Maj:t ansett svårighet kunna uppstå att på hvarje ort, der boktryckeri enligt Riksdagens förslag finge anläggas, finna lämplig person för uppdraget att såsom justitiestatsministerns ombud vaka öfver tryckta skrifters allmängörande, med afseende hvarå äfvensom å de kostnader, som genom dessa ombuds aflönande skulle uppstå, samt i betraktande jemväl deraf, att handräckning till verkställande af qvarstad å tryckt skrift icke skulle kunna å landet med erforderlig skyndsamhet erhållas, Kongl. Maj:t, då förslaget ej heller vore af något trängande behof påkalladt, funnit sig icke böra till detsamma lemna samtycke.

Härefter förekom frågan ej inom Riksdagen förr än år 1881, då inom Andra Kammaren väcktes två motioner, båda afseende fullständigt frigifvande af rättigheten till anläggande af boktryckeri. Konstitutionsutskottet afgaf å nyo förslag till ändringar i tryckfrihetsförordningen, öfverensstämmande, frånsedt en mindre väsentlig skiljaktighet, med det förslag, som af 1870 års Riksdag antogs. Genom begge kamrarnes

sammanstämmande beslut blef förslaget hvilande till 1882 års riksdag, då emellertid detsamma, bifallet af Andra Kammaren utan votering, blef af Första Kammaren med 60 röster mot 36 ogilladt och sålunda förföll. Vid 1884 års riksdag återupptogs, i motion inom Andra Kammaren, förslaget med den lydelse, hvari det vid 1882 års riksdag förelåg. Konstitutionsutskottet förklarade sig vidblifva den ställning, utskottet tidigare intagit till frågan, och framlade å nyo det 1882 förkastade förslaget. Inom kamrarne rönte dock detta enahanda öde som 1882. Andra Kammaren biföll det nemligen utan votering, under det att Första Kammaren, med 62 röster mot 27, förkastade detsamma.

Af den lemnade redogörelsen framgår, att konstitutionsutskottet vid alla de tillfällen, förevarande fråga blifvit väckt inom Riksdagen, uttalat sig för en utsträckning af rättigheten att anlägga boktryckeri, och såväl denna omständighet som de ofvan angifna omröstningsresultaten utvisa, att den åsigt, att krafvet på en dylik utsträckning hade sitt berättigande, inom Riksdagen varit ganska starkt representerad. Den utgång, frågan hittills fått, torde emellertid vara beroende derpå, att de framlagda ändringsförslagen varit för vidtgående och ansetts i sig innebära afsevärda olägenheter, som lade hinder i vägen för deras antagande. Sålunda torde det hufvudsakligaste skälet, som anförts emot de förslag, hvilka innefattade fullkomlig frihet för anläggande af boktryckeri å landet, hafva varit den omständighet, som 1870 föranledde Kongl. Maj:t att icke lemna sitt samtycke till det då af Riksdagen antagna förslaget, eller att med införande af dylik frihet det icke skulle blifva möjligt att på ett tillfredsställande sätt utöfva den uppsigt öfver tryckerier, som erfordrades med hänsyn till beskaffenheten af vår tryckerilagstiftning, och emot 1895 och 1896 års förslag har hufvudsakligen anmärkts, att, då någon olägenhet ej försports af den enligt tryckfrihetsförordningens nuvarande lydelse befintliga ovilkorliga rätt att inom ett afstånd från stad af högst en half mil anlägga tryckeri, det ej funnes någon som helst anledning att göra denna rätt vilkorlig, äfvensom att det vore principielt origtigt, att tillstånd till anläggning af boktryckeri å landet gjorts beroende, icke af ett bestämdt lagstadgande, utan af Kongl. Maj:ts pröfning i administrativ väg för hvarje förekommande fall.

Motionären har tydligen nu sökt att med stöd af den vunna erfarenheten från de föregående tillfällen, då frågan varit under behandling, framkomma med ett ändringsförslag, som kunde hafva större utsigt att vinna bifall, då det, såsom af det föregående synes, beträffande sjelfva

hufvudfrågan, d. v. s. rätten att anlägga tryckeri, är af mindre omfattning än något af konstitutionsutskottets förslag i ämnet.

Motionärens förslag att *till köpingar utsträcka rättigheten att anlägga tryckeri* anser utskottet vara betingadt af rättvisa och billighet; också hafva under de diskussioner, som i kamrarne blifvit förda uti detta ämne, åtskilliga af de tidigare förslagens ifrigaste motståndare förklarat sig ej hafva någon betänklighet mot att tillstyrka ett förslag, som inskränkte sig till att till köpingar utsträcka ifrågavarande rätt. Man måste väl erkänna, att skilnaden mellan köpingarne och våra småstäder icke är större, än att de beträffande förevarande rättighet kunna jemställas, och då man anser sig hafva möjlighet att i småstäderna finna personer, lämpliga att utses till justitieministerns ombud, torde man lika väl kunna finna sådana i våra köpingar. Af Sveriges köpingar hafva åtskilliga numera nått en sådan utveckling, att de i afseende på folkmängd, affärslif och betydenhet i öfrigt öfverträffa många af rikets städer, och invånarne i dylika kraftiga, framåtgående samhällen synas väl kunna hafva rättmätig fordran att ej fortfarande i fråga om möjligheten att få tryckalster utförda vara sämre lottade än de obetydligaste småstäderna.

Hvad särskildt folkmängden beträffar, finner man af statistiken för år 1895, att af de 21 köpingarne 8 stycken hafva flera än 1,000 och 3 flera än 2,000 invånare. Sveriges minsta stad Sigtuna, med 536 invånare, öfverträffas i invånareantal af 14 köpingar, och af städerna finnas 36 stycken, hvilka icke hafva så stort antal invånare som köpingarne Lysekil och Tidaholm, hvardera med 2,700. Dessa jemförelser kunna enligt utskottets åsigt ej annat än ytterligare tala för motionärens förslag i denna del.

Visserligen skulle kunna anmärkas, att köpingarne ej hafva rådstufvurätt, men samma anmärkning gäller två städer, nemligen Haparanda och Borgholm, i hvilka dock, enligt till chefen för justitiedepartementet ingångna underrättelser, tryckerier finnas inrättade. Nya bestämmelser med afseende å forum i tryckfrihetsmål äro sålunda i alla händelser nödiga, och då utskottet är betänkt på att föreslå sådana, så finner sig utskottet oförhindradt att förorda bifall till motionen i denna del.

Hvad härefter angår motionärens förslag om sådan inskränkning af rättigheten att anlägga boktryckeri inom en half mil från stad,

att denna rätt begränsades till det län, inom hvilket staden vore belägen, så, enär detta förslag tydligen tillkommit endast för att förebygga den oegentlighet, som skulle ligga deruti, att ett tryckeri, anlagdt inom en half mil från staden, skulle kunna komma att lyda under Konungens befallningshafvande i ett annat län än det, hvari tryckeriet vore beläget, men utskottet beträffande laga forum i tryckfrihetsmål beslutit framlägga ett här nedan omförmäldt förslag, hvarigenom möjligheten af en dylik oegentlighet förebygges, samt utskottet i allt fall anser mindre lämpligt, att någon inskränkning göres i den grundlagsstadgade rätten att anlägga tryckeri inom nämnda afstånd från stad, har utskottet funnit motionärens förslag i denna del ej böra tillstyrkas.

Den utsträckta rättighet i afseende på boktryckeriers anläggande, som nu af utskottet föreslagits, påkallar äfven förändringar uti vissa andra af tryckfrihetsförordningens stadganden, och motionären har i detta afseende beträffande laga domstol, stämningstid samt biträde af närmaste kronobetjent för erhållande af qvarstad föreslagit enahanda bestämmelser, som ingingo i 1895 och 1896 års förslag.

I fråga om laga domstol torde först böra anmärkas, att utskottet, som utgått från den grundsatsen, att brott emot tryckfrihetsförordningen böra beifras med största möjliga skyndsamhet, för att icke verkan af anstäldt åtal må blifva förfelad, i likhet med motionären, ansett, att alla tryckfrihetsmål, således äfven sådana, som röra tryckerier i köpingar, böra behandlas vid rådstufvurätt. När derefter fråga uppstått, huruvida i analogi med de gällande bestämmelserna beträffande tryckerier, anlagda inom en half mil från stad, rådstufvurätten i närmaste stad skulle bestämmas såsom laga forum för mål rörande tryckerier i köpingar, har vid öfverläggningen härom med rätta blifvit anmärkt, att det icke alltid skulle blifva så lätt att afgöra, hvilken stad som vore den närmaste.

Ett par exempel torde belysa frågan. Sålunda har utskottet inhemtat, att afståndet utefter landsväg mellan köpingen Vernamo och Jönköping samt mellan Vernamo och Vexiö beräknas vara lika stort, eller 78 kilometer. På jernväg är afståndet från Vernamo till Jönköping endast 72 kilometer, men till Vexiö mer än dubbelt så långt, under det att fogelvägen deremot är betydligt kortare till Vexiö än till Jönköping. En ort, hvilken inom kort torde vara att räkna till köpingarnes antal, nemligen Kungsör, är belägen på lika stort afstånd, 16 kilometer, från städerna Köping och Arboga.

De anmärkta omständigheterna skulle ju tydligen vålla svårigheter vid tillämpning af lagen. Först och främst kunde i sådana fall som de nyss antydda en anläggare af boktryckeri råka i tvekan, hos hvilken myndighet han borde göra anmälan om tryckeriets anläggning, och vidare kunde ifrågasättas dels i hvad mån pröfning skulle ske, huruvida en inkommen anmälan om anläggning af boktryckeri blifvit gjord å vederbörlig ort, dels ock, derest ett fel i detta hänseende funnes vara begånget, huruvida föreläggande skulle meddelas att göra anmälan å annat ställe.

En utväg att lösa denna fråga, som synes utskottet särdeles lämplig, är att bestämma rådstufvurätten i länets residensstad till laga domstol för mål rörande tryckeri i köping. Härigenom skulle de nyss antydda svårigheterna försvinna och den skyndsamhet vid rättegången i tryckfrihetsmål, hvilken man uppstält såsom grundsats, i väsentlig grad främjas, då tvister angående forum ej borde kunna uppstå. Derjemte skulle ock det vinnas, att intet särskildt stadgande erfordrades för att förekomma, att, till följd af föreskrifterna rörande anmälan om tryckeris inrättande eller öfvertagande af annan egare, Konungens befallningshafvande skulle kunna få embetsåligganden att ombesörja å ort, belägen utom länet.

Utsträcker man denna bestämmelse och gifver densamma den omfattning, att *rådstufvurätten i den stad, der länets styrelse har sitt säte,* skall vara laga domstol i fråga om skrifter, tryckta å ort, som lyder under landsrätt, och således äfven å tryckerier, belägna inom en half mil från stad, ernår man, på samma gång man vinner konseqvens, på ett enkelt sätt det resultat, hvartill motionären velat komma genom sitt ofvanberörda förslag till inskränkning i rättigheten att inom nämnda afstånd från stad anlägga tryckeri, hvarjemte härigenom blir tydligt bestämdt, under hvilken domstol de tryckerier höra, som äro anlagda i stad, hvarest rådstufvurätt ej finnes.

I sammanhang härmed hemställer utskottet, att hvad i 5 §, 6:o tryckfrihetsförordningen förekommer om tryckfrihetsmåls upptagande, »i Stockholm vid första allmänna underrätt, i öfriga städer, der första och andra underrätt finnas, vid den sistnämnda, akademiernas jurisdiktionsrätt, enligt deras konstitutioner, dock oförkränkt», måtte utgå, såsom numera saknande all tillämplighet.

Motionärens förslag att stadga fjorton dagars stämningstid i afseende på tryckalster, hvilka utgått från tryckeri, som icke är beläget i stad, innebär i sig ett afsteg från grundsatsen om snabb rättegång i

tryckfrihetsmål, hvilket med nuvarande lättade kommunikationer alls icke torde vara af behofvet påkalladt. Då utskottet tvärtom anser en tid af åtta dagar vara tillräcklig för beredelse att svara i tryckfrihetsmål äfven för de fall, då tryckeri, från hvilket den skrift utgått, som föranledt åtalet, är beläget å ort, som lyder under landsrätt, synes med hänsyn till de speciella förhållanden, som i tryckfrihetsförordningen regleras, en för alla förekommande fall gällande *stämningstid af åtta dagar* böra bestämmas.

Beträffande *biträde af närmaste kronobetjent* för erhållande af qvarstad, anser sig utskottet böra tillstyrka motionärens förslag.

Med den af utskottet förordade utsträckning af rätten att anlägga boktryckeri torde en förändring böra vidtagas i föreskrifterna angående val af jurymän. Bestämmelsen i 5 § 2:o tryckfrihetsförordningen, att till ledamöter i jury skola väljas personer, »i staden eller orten derintill nära boende», är ytterst byggd på den tanken, att juryn bör så sammansättas, att man i densamma får personer från orten, der den åtalade gerningen är begången, hvilka hafva sådan kännedom om personliga förhållanden, att de kunna förstå hvad till äfventyrs beslöjade och otydliga uttryck betyda, och denna tanke hvilar ju tydligen på en rigtig grund. Om emellertid denna bestämmelse bibehålles oförändrad, under det att man till köpingar utsträcker rättigheten att anlägga tryckeri, skulle det i många fall innebära ett hinder att till jurymän välja de enligt nyssnämnda princip dertill lämpligaste. Då dertill kommer, att uttrycket i nyssnämnda lagrum, att till ledamöter i juryn skola väljas personer, i staden eller orten derintill nära boende, i och för sig ej är fullt tydligt, enär olika åsigter kunna göra sig gällande beträffande frågan, huru vidsträckt detta uttryck skall tolkas, torde en lämpligare och mera exakt bestämmelse böra införas; och föreslår utskottet i detta afseende föreskrift, att *till jurymän skola väljas personer*, *bosatta i staden eller inom länet.*

Då enligt de af utskottet nu förordade förändringarne i tryckfrihetsförordningen tryckeri aldrig kan föranleda embetsåtgärd af Konungens befallningshafvande i annat län än det, inom hvilket tryckeriet är beläget, torde dels uttrycket i 1 § 5:o tredje stycket »den Kongl. Maj:ts befallningshafvande, under hvars styrelse eller embetes tillsyn staden hörer», uti hvilket dessutom, i olikhet med hvad som eljest skett i tryckfrihetsförordningen, användts orden »Kongl. Maj:ts», böra utbytas emot

»Konungens befallningshafvande i länet», dels ock det af motionären uti bestämmelserna i 5 § 8:o och 12:o, angående erhållande af qvarstad, framför orden »Konungens befallningshafvande» använda uttrycket *vederbörande* kunna såsom öfverflödigt utgå.

I enlighet med hvad sålunda blifvit anfördt får utskottet hemställa,

att Riksdagen, i anledning af ifrågavarande motion, ville antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förslag till förändrad lydelse af nedanstående paragrafer i tryckfrihetsförordningen:

Tryckfrihetsförordningen.

§ 1.

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
— — — — — — — — — —	— — — — — — — — — —
5:o. Privilegier å boktryckeri skola ej erfordras, utan stånde hvar och en fritt att, utan hinder af någon särskild författning, äldre privilegier eller något boktryckerireglemente, samt utan att vara underkastad någon skråordning, anlägga sådana tryckerier, af hvad beskaffenhet eller vidd honom tjenligt synes, uti stad eller inom ett afstånd derifrån af högst en half mil.	5:o. Privilegier å boktryckeri skola ej erfordras, utan stånde hvar och en fritt att, utan hinder af någon särskild författning, äldre privilegier eller något boktryckerireglemente, samt utan att vara underkastad någon skråordning, anlägga sådana tryckerier, af hvad beskaffenhet eller vidd honom tjenligt synes, uti stad eller inom ett afstånd derifrån af högst en half mil *eller uti köping.*
Då *ett boktryckeri sålunda utom stad anlägges*, skola, i alla mål, som boktryckningen röra, boktryckare, arbetare i tryckeriet samt der tryckta skrifters författare och utgifvare lyda under *stadens rätt.*	Då *boktryckeri anlägges å ort, som lyder under landsrätt*, skola i alla mål, som boktryckningen röra, boktryckare, arbetare i tryckeriet samt der tryckta skrifters författare och utgifvare lyda under *rådstufvurätten i den stad, der länets styrelse har sitt säte.*
Den *ett* nytt boktryckeri inrättar, åligger att sist fjorton dagar, innan någon skrift derifrån utgifves, så väl hos magistraten i den stad,	Den nytt boktryckeri inrättar, åligger att sist fjorton dagar, innan

(Nuvarande lydelse:)

hvaruti boktryckeriet anlägges, eller under hvars domsrätt han såsom boktryckare skall lyda, som ock hos *den Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, under hvars styrelse eller embetes tillsyn staden hörer*, skriftligen tillkännagifva, att och hvarest han boktryckeri anlagt. Der boktryckeri ombyter egare, åligge den nye egaren att, innan någon skrift utgifves, göra så beskaffad anmälan, som nu sagd är. I båda fallen åligger det Konungens Befallningshafvande, sedan behörig anmälan hos honom blifvit gjord, att genast eller med först omgående post derom underrätta Chefen för Justitiedepartementet. Anlägges eller öfvertages boktryckeri utan föreskrifven anmälan, plikte boktryckaren etthundra riksdaler. Utgifves från ett icke behörigen anmäldt tryckeri någon brottslig skrift, vare boktryckaren, jemte författaren, underkastad lika straff och ansvar för skriftens innehåll och skrifart.

— — — — — — — — — — —

(Föreslagen lydelse:)

någon skrift derifrån utgifves, så väl hos magistraten i den stad, hvaruti boktryckeriet anlägges, eller under hvars domsrätt han såsom boktryckare skall lyda, som ock hos *Konungens Befallningshafvande i länet* skriftligen tillkännagifva, att och hvarest han boktryckeri anlagt. Der boktryckeri ombyter egare, åligge den nye egaren att, innan någon skrift utgifves, göra så beskaffad anmälan, som nu sagd är. I båda fallen åligger det Konungens Befallningshafvande, sedan behörig anmälan hos honom blifvit gjord, att genast eller med först omgående post derom underrätta Chefen för Justitie-departementet. Anlägges eller öfvertages boktryckeri utan föreskrifven anmälan, plikte boktryckaren etthundra riksdaler. Utgifves från ett icke behörigen anmäldt tryckeri någon brottslig skrift, vare boktryckaren, jemte författaren, underkastad lika straff och ansvar för skriftens innehåll och skrifart.

— — — — — — — — — — —

§ 5.

— — — — — — — — — — —

2:o. Derefter ega parterna välja hvar sina fyra och domstolen fem, tillsammans tretton, i staden eller *orten derintill nära* boende, för medborgerlig dygd väl kända personer, af hvilka, sedan de efter lag blifvit af domstolen ojäfviga förklarade, en ibland de af vederparten och

— — — — — — — — — — —

2:o. Derefter ega parterna välja hvar sina fyra och domstolen fem, tillsammans tretton, i staden eller *inom länet* boende, för medborgerlig dygd väl kända personer, af hvilka, sedan de efter lag blifvit af domstolen ojäfviga förklarade, en ibland de af vederparten och

(Nuvarande lydelse:)

en ibland de af domstolen nämnda personer, bör af hvardera parten utan anförda skäl uteslutas.

— — — — — — — — — —

6:o. Förbrytelser emot denna lag upptagas vid *allmän underrätt i den stad, der boktryckeriet, ifrån hvilket den åklagade skriften utkommit, anlagdt är eller, på sätt 1 § innehåller, vid anläggandet anmäldt blifvit. I Stockholm sker detta upptagande vid första allmänna underrätt; i öfriga städer, der första och andra underrätt finnas, vid den sistnämnda; akademiernas jurisdiktionsrätt, enligt deras konstitutioner, dock oförkränkt.* Stämningstid vare *i allt fall, ehvad tryckeriet inom eller, på sätt nyssnämnda § utstakar, utom staden är beläget, enahanda, och förhålles dermed, som, om stämningstid i staden, lag säger.* Uppstår fråga om boktryckares eller författares af en tryckt skrift tilltalande eller hörande, böra han eller de vid *sådan rätt* personligen till svar stånda, men åtnjute i öfrigt deras rättegångsförmåner, enligt allmän lag och särskilda författningar, uti allt hvad genom detta förordnande icke uttryckligen annorlunda stadgadt är.

— — — — — — — — — —

8:o. Finner Chefen för Justitiedepartementet eller hans ombud sig befogad, att, på de grunder för qvarstad å tryckt skrift, här ofvan stadgade äro, förordna eller äska, det någon skrift med qvarstad be-

(Föreslagen lydelse:)

en ibland de af domstolen nämnda personer, bör af hvardera parten utan anförda skäl uteslutas.

— — — — — — — — — —

6:o. Förbrytelser emot denna lag upptagas vid *rådstufvurätten i den stad, der skrift, som föranledt åtal, blifvit tryckt, eller, om den blifvit tryckt å ort, som lyder under landsrätt, vid rådstufvurätten i den stad, der länets styrelse har sitt säte.* Stämningstid vare *åtta dagar.* Uppstår fråga om boktryckares eller författares af en tryckt skrift tilltalande eller hörande, böra han eller de vid *rätten* personligen till svar stånda, men åtnjute i öfrigt deras rättegångsförmåner, enligt allmän lag och särskilda författningar, uti allt hvad genom detta förordnande icke uttryckligen annorlunda stadgadt är.

— — — — — — — — — —

8:o. Finner Chefen för Justitiedepartementet eller hans ombud sig befogad, att, på de grunder för qvarstad å tryckt skrift, här ofvan stadgade äro, förordna eller äska, det någon skrift med qvarstad be-

(Nuvarande lydelse:)

läggas må, vare han eller det berättigad, att *i Stockholm, genom biträde af Öfverståthållareembetet, och i öfriga städer samt orterna, medelst skyndsam handräckning, som ej får vägras af den magistrat, hvarunder boktryckeriet, enligt § 1, lyder, sådan qvarstad erhålla;* börande öfver förloppet af qvarstadsförrättningen och orsakerna dertill, samt i afseende på den åklagade skriften, om och huru många exemplar då ännu finnas uti boktryckarens värjo, anteckning trefaldt författas, hvaraf den ena tillställes Chefen för Justitiedepartementet eller hans ombud, den andra *magistraten* och den tredje boktryckaren. Magistraten vare pligtig att, vid ansvar såsom för embetsförsummelse, med näst afgående post, en afskrift af denna anteckning till Justitiekansleren insända. I Stockholm varde samma anteckning, genast eller sist inom nästföljande dags utgång, till Justitiekansleren aflemnad. Justitiekansleren må sedermera, i Stockholm, inom åtta dagar, och i landsorterna, allra sist inom trenne veckor, efter det qvarstaden lagd blifvit, hafva hänvist målet till vederbörlig domstol och aktor förordnat, då domstolen, sist inom åtta dagar, må pröfva, om qvarstaden skall ega bestånd. Sker det ej, och är icke qvarstad inom en månad häfven, ege boktryckare rätt, i enahanda ordning, som handräckning *af magistraten* till qvarstadens beläggande meddelad blifvit,

(Föreslagen lydelse:)

läggas må, vare han eller det berättigad att *sådan qvarstad erhålla medelst skyndsam handräckning, som ej får vägras af Konungens Befallningshafvande, magistrat eller kronobetjent;* börande öfver förloppet af qvarstadsförrättningen och orsakerna dertill, samt i afseende på den åklagade skriften, om och huru många exemplar då ännu finnas uti boktryckarens värjo, anteckning trefaldt författas, hvaraf den ena tillställes Chefen för Justitiedepartementet eller hans ombud, den andra *magistraten i den stad, under hvilkens rådstufvurätt boktryckeriet, enligt § 1, lyder*, och den tredje boktryckaren. Magistraten vare pligtig att, vid ansvar såsom för embetsförsummelse, med näst afgående post, en afskrift af denna anteckning till Justitiekansleren insända. I Stockholm varde samma anteckning, genast eller sist inom nästföljande dags utgång, till Justitiekansleren aflemnad. Justitiekansleren må sedermera, i Stockholm, inom åtta dagar, och i landsorterna, allra sist inom trenne veckor, efter det qvarstaden lagd blifvit, hafva hänvist målet till vederbörlig domstol och aktor förordnat, då domstolen, sist inom åtta dagar, må pröfva, om qvarstaden skall ega bestånd. Sker det ej, och är icke qvarstad inom en månad häfven, ege boktryckare rätt i enahanda ordning, som handräckning till qvarstadens beläggande

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
att fordra dess brytande, hvilket icke vägras må, vid ansvar af embetets förlust. Chefen för Justitie-departementet — — — — — — — — — — — — — — — — erhållas.	meddelad blifvit, att fordra dess brytande, hvilket icke vägras må, vid ansvar af embetets förlust. Chefen för Justitie-departementet — — — — — — — — — erhållas.
— — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — —
12:o. I frågor om qvarstad böra, i sådant fall, *Konungens Befallningshafvande och vederbörande magistrater* ovägerligen och vid ansvar biträda; dock må — — inlemnad.	12:o. I frågor om qvarstad böra, i sådant fall, *Konungens Befallningshafvande, magistrat eller kronobetjent* ovägerligen och vid ansvar biträda; dock må — — — — inlemnad.
— — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — —

Stockholm den 18 april 1898.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Reservationer:

af herr *Dahn*, som anfört: »Då jag har den åsigten, att boktryckeri inom en half mils afstånd från stad, hvilket således hör till stadens närmaste omkrets, ja kan vara beläget invid dess gräns, bör, af rent praktiska skäl, fortfarande som hittills lyda under stadens rådstufvurätt, anser jag, att utskottets förslag bort hafva följande lydelse:

Tryckfrihetsförordningen.

§ 1.

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
— — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — —
5:o. Privilegier å boktryckeri skola ej erfordras, utan stånde hvar och en fritt att, utan hinder af någon särskild författning, äldre privilegier eller något boktryckeri-reglemente, samt utan att vara underkastad någon skråordning, anlägga sådana tryckerier, af hvad beskaffenhet eller vidd honom tjenligt synes, uti stad eller inom ett afstånd derifrån af högst en half mil.	5:o. Privilegier å boktryckeri skola ej erfordras, utan stånde hvar och en fritt att, utan hinder af någon särskild författning, äldre privilegier eller något boktryckeri-reglemente, samt utan att vara underkastad någon skråordning, anlägga sådana tryckerier, af hvad beskaffenhet eller vidd honom tjenligt synes, uti stad eller inom ett afstånd derifrån af högst en half mil *eller uti köping.*
Då ett boktryckeri sålunda utom stad anlägges, skola, i alla mål, som boktryckningen röra, boktryckare, arbetare i tryckeriet samt der tryckta skrifters författare och utgifvare lyda under *stadens rätt.*	*I fråga om boktryckeri i stad, som lyder under landsrätt, eller i köping* skola i alla mål, som boktryckningen röra, boktryckare, arbetare i tryckeriet samt der tryckta skrifters författare och utgifvare lyda under *rådstufvurätten i den stad, der länets styrelse har sitt säte, men i fråga om boktryckeri, anlagdt inom ett afstånd af högst en half mil från stad med egen rådstufvurätt, under denna rätt.*
Den *ett* nytt boktryckeri inrättar, åligger att sist fjorton dagar, — —	Den nytt boktryckeri inrättar, åligger att sist fjorton dagar, —
— — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — —
som ock hos *den Kongl. Maj:ts Befallningshafvande, under hvars styrelse eller embetes tillsyn* staden	som ock hos *Konungens Befallningshafvande i länet, hvartill* staden — — — — — — — — — — — —

(Nuvarande lydelse:)	*(Föreslagen lydelse:)*
hörer, skriftligen tillkännagifva, att — — — — — — — — — — — — innehåll och skrifart. — — — — — — — — — — — —	hörer, skriftligen tillkännagifva, att — — — — — — — — — — — — innehåll och skrifart. — — — — — — — — — — — —

§ 5.

— — — — — — — — — — — — 2:o. Derefter ega parterna välja hvar sina fyra och domstolen fem, tillsammans tretton, i staden eller *orten derintill nära* boende, för medborgerlig dygd — — — — — — — uteslutas.	— — — — — — — — — — — — 2:o. Derefter ega parterna välja hvar sina fyra och domstolen fem, tillsammans tretton, i staden *eller inom länet, hvartill staden hörer,* boende, för medborgerlig dygd — — — uteslutas.
— — — — — — — — — — — — 6:o. Förbrytelser emot denna lag upptagas vid *allmän underrätt i den stad, der boktryckeriet, ifrån hvilket den åklagade skriften utkommit, anlagdt är eller, på sätt 1 § innehåller, vid anläggandet anmäldt blifvit. I Stockholm sker detta upptagande vid första allmänna underrätt; i öfriga städer, der första och andra underrätt finnas, vid den sistnämnda; akademiernas jurisdiktionsrätt, enligt deras konstitutioner, dock oförkränkt.* Stämningstid vare *i allt fall, ehvad tryckeriet inom eller, på sätt nyssnämnda § utstakar, utom staden är beläget, enahanda, och förhålles dermed, som, om stämningstid i staden, lag säger.* Uppstår fråga om boktryckares eller författares af en tryckt skrift tilltalande eller hörande, böra han eller de vid *sådan rätt* personligen till svar stånda, men åtnjute i öfrigt deras rättegångsförmåner, enligt allmän lag och särskilda författ-	— — — — — — — — — — — — 6:o. Förbrytelser emot denna lag upptagas vid *den rådstufvurätt, under hvilken enligt § 1 det boktryckeri lyder, der skrift, som föranledt åtalet, blifvit tryckt.* Stämningstid vare *åtta dagar.* Uppstår fråga om boktryckares eller författares af en tryckt skrift tilltalande eller hörande, böra han eller de vid *rätten* personligen till svar stånda, men åtnjute i öfrigt deras rättegångsförmåner, enligt allmän lag och särskilda författningar, uti allt hvad genom detta förordnande icke uttryckligen annorlunda stadgadt är. — — — — — — — — — — — —

(*Nuvarande lydelse:*)	(*Föreslagen lydelse:*)
ningar, uti allt hvad genom detta förordnande icke uttryckligen annorlunda stadgadt är. — — — — — — — — — — — — —	
8:o. Finner Chefen för Justitiedepartementet — erhållas. — — — — — — — — — — — — —	8:o. Finner Chefen för Justitiedepartementet etc. (lika med utskottets förslag)— erhållas. — — — — — — — — — — — — —
12:o. I frågor om qvarstad böra, — — — — — — — — — inlemnad. — — — — — — — — — — — — —	12:o. I frågor om qvarstad böra, etc. (lika med utskottets förslag)— — — — — — — — — — inlemnad. — — — — — — — — — — — — »

samt af herr *Johnsson*, som ansett, att utskottet bort förorda utsträckning af rätten att anlägga tryckeri äfven till municipalsamhälle.

Herr *Bergius* har velat låta här anteckna, att han ej deltagit i detta utlåtandes justering.

Herr friherre *Wrangel von Brehmer* har anhållit få antecknadt, att han ej öfvervarit ärendets slutliga behandling i utskottet.

STOCKHOLM, NYA TRYCKERI-AKTIEBOLAGET, 1898.

N:o 10.

Ank. till Riksd. kansli den 5 maj 1898, kl. 2 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om tillägg till § 107 regeringsformen.

De åtgärder, som konstitutionsutskottet med anledning af statsrådsprotokollens granskning kan vidtaga, äro i regeringsformens 106 och 107 §§ noga bestämda. Dessa paragrafer hafva följande lydelse:

§ 106.

Finner utskottet af dessa protokoll, att någon Statsrådets ledamot, eller någon för tillfället förordnad föredragande, eller den embetsman, som i kommandomål Konungen råd gifvit, uppenbarligen handlat emot rikets grundlag eller allmän lag, eller tillstyrkt någon öfverträdelse deraf, eller underlåtit att göra föreställningar emot sådan öfverträdelse, eller den vållat och befrämjat genom uppsåtligt fördöljande af någon upplysning, eller att den föredragande underlåtit att, i de fall, som 38 § af denna regeringsform förutsätter, sin kontrasignation å ett Konungens beslut vägra, då skall Konstitutionsutskottet ställa en sådan under tilltal af Justitieombudsmannen inför Riksrätten, hvaruti, i stället för Statsråd, fyra de äldsta Justitieråd i dessa fall komma att säte taga, och gånge härmed som i 101 och 102 §§

om tilltal emot Högsta domstolen föreskrifves. Då Statsrådets ledamöter eller Konungens rådgifvare i kommandomål finnas hafva, på sätt ofvanberördt är, gjort sig till ansvar skyldige, döme dem Riksrätten efter allmän lag och den särskilda författning, som till bestämmande af sådant ansvar utaf Konungen och Riksdagen faststäld varder.

§ 107.

Skulle Konstitutionsutskottet anmärka, att Statsrådets ledamöter samfäldt eller en eller flere af dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg, icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon föredragande icke med oveld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeembete utöfvat, ege då utskottet att sådant tillkännagifva för Riksdagen, hvilken, om den finner rikets väl det kräfva, kan hos Konungen skriftligen anmäla sin önskan, att Han ville ur Statsrådet och ifrån embetet skilja den eller dem, emot hvilka anmärkning blifvit gjord.

Frågor uti detta ämne kunna i Riksdagens Kamrar väckas och af andra Riksdagens utskott än Konstitutionsutskottet hos Kamrarne andragas, men icke af Riksdagen afgöras förr, än sistnämnda utskott deröfver blifvit hördt. Under Riksdagens öfverläggningar derom skola icke Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, kunna ens nämnas, ännu mindre någon Riksdagens pröfning underställas.

Allt hvad Riksdagen efter granskning godkänt eller lemnat oanmärkt, bör anses hafva vunnit decharge i afseende på det granskade, och ingen ny, till ansvarighet förbindande, granskning af ny Riksdag i samma mål vara tillåten; dock bör, oaktadt den af Riksdagens utskott eller revisorer förrättade generella öfversigt af statsmedlens utdelning, det åligga vederbörande embetsmän att verkställa den speciella revision, som dem i kraft af deras embetsbefattning tillkommer.

Utskottet skall således, i fall det under sin granskning af statsrådsprotokollen funnit, att Konungens rådgifvare genom råd eller handling medverkat till ett regeringsbeslut, som innebär lagöfverträdelse, *ställa vederbörande statsrådsledamot under tilltal inför riksrätt*, samt eger, om det anmärkt, att statsrådets ledamöter i sina rådslag icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att en departementschef icke med oveld, nit, skicklighet och drift förvaltat sitt embete, *tillkännagifva sådan anmärkning för Riksdagen*, som på grund af sådan anmärkning kan, om den finner rikets väl det kräfva, hos Konungen anhålla om vederbörande stats-

rådsledamots entledigande. Någon rätt för konstitutionsutskottet att med anledning af statsrådsprotokollens granskning vidtaga annan åtgärd än de två nu nämnda finnes icke omförmäld i regeringsformen.

I en från Andra Kammaren till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 217, har nu herr *Dahn* föreslagit, att i grundlagen skulle stadgas en tredje form för åtgärd från konstitutionsutskottets sida med anledning af den granskning utaf statsrådsprotokollen, som utskottet eger att utöfva. Han har nemligen hemstält, att följande tillägg till § 107 regeringsformen efter första stycket måtte af Riksdagen antagas att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

> Skulle utskottet under sitt granskningsarbete iakttaga brister och missförhållanden i statsförvaltningen eller eljest anmärkningsvärda förfaranden, ege utskottet ock föreslå Riksdagen aflåtande af skrifvelse till Kongl. Maj:t med hemställan, att, der så ske kan, rättelse i anmärkta förhållandet må ega rum, äfvensom att ett upprepande af detsamma för framtiden må förebyggas.

Såsom stöd för detta förslag har motionären hufvudsakligen anfört:

I förvaltningen inom riksstyrelsen kunde ju förekomma anmärkningsvärda förhållanden, som kräfde rättelse — om så vore möjligt — och der ett upprepande af desamma för framtiden borde förebyggas, utan att det derför af Riksdagen nödvändigt behöfde äskas, att vederbörande statsråd i anledning af den gjorda anmärkningen skulle skiljas från sitt embete. Och enligt motionärens uppfattning framginge det af 107:de paragrafens regeringsformen innehåll, att en latitud funnes, så att det ingalunda vore nödvändigt, för att vinna rättelse i en klandervärd regeringsåtgärd, att begära ett ministerskifte. Det hade också varit praxis i början af det statsskick, som infördes år 1809, att anmärkning gjordes mot Konungens rådgifvare utan något slags personlig hänsyftning. Men utskottet ansågs då också ega rätt att föreslå skrifvelse till Kongl. Maj:t om rättelse i anmärkta förhållanden; något, som äfven tillämpades under en följd af riksdagar från och med år 1815.

Nu syntes emellertid den uppfattningen allt mer och mer hafva vunnit insteg, att en anmärkning — om äfven i motivering aldrig så foglig — dock utgjorde en prickning och en vink åt vederbörande statsråd att afgå. Genom sådan ömtålighet nedsjönke ju konstitutionsutskottets granskning af statsrådsprotokollen till en ren formalitet eller rättare en parodi på hvad dermed af 1809 års grundlagsstiftare helt visst var afsedt.

Motionären ansåge det derför ej möjligt att få någon rättelse härutinnan, utan att ett tillägg gjordes till 107:de paragrafen regeringsformen, hvarigenom ett, så att säga, särskildt *anmärkningsmoment* för mindre betydande felaktigheter infördes, då ingen tvekan med afseende på meningen med gjorda anmärkningar borde kunna komma i fråga, och följaktligen ej heller en långt drifven finkänslighet behöfde hindra någon från att vara med om en sådan anmärkning, som ju blott vore ämnad att vinna rättelse i origtigt förfarande och erinran om iakttagande af större varsamhet framdeles.

De former för ministeriel ansvarighet, som ofvanintagna två grundlagsparagrafer utstaka, äro, såsom redan blifvit antydt, skarpt skilda; § 106 angår statsrådets juridiska ansvarighet och *förpligtar* uttryckligen konstitutionsutskottet att, om Konungens rådgifvare medverkat till en lagstridig regeringshandling, besluta åtal inför riksrätt, under det att § 107, som angår statsrådets politiska ansvarighet, *berättigar* konstitutionsutskottet att hos Riksdagen göra anmärkning emot statsrådsledamots förhållande såsom rådgifvare och föredragande.

Då emellertid det sätt, hvarpå dessa §§ i praxis blifvit tillämpade, är af största betydelse för den nu väckta frågans bedömande, torde här i korthet en redogörelse i detta afseende böra lemnas.

Konstitutionsutskottet har vid fem olika tillfällen, nemligen åren 1818, 1823, 1835, 1840 och 1854, anbefalt åtal inför riksrätt. Intet af dessa åtal har emellertid ledt till ådömande af ansvar, och utan tvifvel ligger i detta förhållande en anledning till att under det senaste halfseklet inom konstitutionsutskottet en tendens allt mera gjort sig gällande att enligt § 107 för Riksdagen anmäla rådgifvare- eller regeringsåtgärder, som förmenats vara af lagstridig beskaffenhet, oaktadt utskottet enligt det bestämda budet i § 106 i dylika fall icke bort vidtaga annan åtgärd än den att ställa vederbörande statsråd under åtal inför riksrätt.

Men icke blott i nu nämnda afseende har tillämpningen af ifrågavarande §§ gått en annan väg, än grundlagen uttryckligen utstakat; äfven formen för meddelande af anmärkning från konstitutionsutskottet enligt § 107 har i praxis blifvit en annan än den, som grundlagen påtagligen afsett. Enligt denna § är anhållan hos Konungen om entledigande af den eller de statsrådsledamöter, mot hvilka anmärkning blifvit gjord, den enda åtgärd, som med anledning af utskottets anmärkning kan af Riksdagen företagas, och detta förutsätter ju tydligen, att anmärkningen rigtas mot uppgifna statsrådsledamöter, men icke emot Konungens beslut, samt innehåller ett bestämdt

omdöme om deras förhållande i embetet. Konstitutionsutskottet har dock i allmänhet icke iakttagit detta förfaringssätt, utan mestadels inskränkt sig till att, med eller utan uttrycklig hänvisning till § 107 regeringsformen, hos Riksdagen anmäla vissa rådgifvareåtgärder eller regeringsärenden.

Såsom motionären antydt, har emellertid konstitutionsutskottet vid åtskilliga tillfällen användt äfven en annan form att för Riksdagen anmäla regeringsärenden. Utskottet har nemligen vid riksdagarne åren 1815, 1817—1818, 1823, 1828—1830, 1844, 1850—1851 och 1880 meddelat åtskilliga tillkännagifvanden af hvad under granskningen af statsrådsprotokollen iakttagits, åtföljda af mer eller mindre uttrycklig förklaring, att dermed icke afsåges anmärkning till ansvarspåföljd. Rätten att så förfara har vid de flesta tillfällen blifvit bestridd, och detta var särskildt fallet sista gången, dylik anmälan förekom, i det att utskottets ifrågavarande åtgärd af Första Kammaren uttryckligen ogillades samt från åtskilliga talare i Andra Kammaren mötte mycket skarp gensägelse.

Enligt utskottets åsigt saknar också ett sådant förfaringssätt som det ifrågavarande helt och hållet stöd i grundlagen. Såsom ofvan är nämndt, har det emellertid under sken af tillämpning af § 107 regeringsformen ingått i praxis, i det att de flesta af de anmärkningar, som under de senare decennierna af konstitutionsutskottet framstälts, i verkligheten icke hafva afsett ansvarspåföljd för Konungens rådgifvare, utan blifvit gjorda i afsigt att förekomma upprepande af sådana regeringsbeslut, som i anmärkningen berörts.

Denna praxis kan säkerligen icke brytas. Hvad man har att göra är att genom lagens ändring tillgodose det behof, som i denna praxis likasom i mängden af reservationer vid konstitutionsutskottets memorial med anledning af statsrådsprotokollens granskning tagit sig uttryck, och på samma gång genom reglering och begränsning af nämnda praxis förekomma dennas utveckling i en för vårt statsskick farlig rigtning. Det behof, som bör tillgodoses, är det, att anmärkta felaktigheter af Konungens rådgifvare i regeringsärendenas handläggning må kunna hos Riksdagen anmälas, utan att denna anmälan skall behöfva anses utgå från den åsigten, att anmärkningens påföljd bör blifva en anhållan om vederbörande statsråds entledigande. Särskildt har detta behof framträdt vid granskningen af protokollen i regeringsärenden, som vid föregående tillfällen blifvit behandlade på olagligt sätt, utan att anmärkning dervid blifvit gjord. Utan obillighet kan då anmärkning till ansvarspåföljd svårligen göras emot en Konungens rådgifvare, som icke gjort annat, än hvad en hans företrädare utan anmärkning fått göra, och följden af de nu gällande bestämmelserna kan sålunda

blifva den, att ett såsom grundlagsvidrigt erkändt behandlingssätt får fortgå, såsom vore det lagligt.

För att det tillägg till § 107 regeringsformen, hvarigenom nu ifrågavarande behof skulle tillgodoses, icke må leda till skada i stället för gagn, bör det enligt utskottets åsigt affattas så, att det tydligen angifver, *att* Riksdagens rätt att till Konungen ingå med en sådan framställning, hvarom nu är fråga, skulle kunna utöfvas endast med anledning af statsrådsprotokollens granskning, *att* denna framställning icke skulle få angå annat än åtgärder rörande rikets styrelse, samt *att* Riksdagen icke skulle ega rätt att i här afsedda fall besluta annan framställning till Konungen än den, som af utskottet föreslagits.

För att med en sådan bestämmelse i § 107 regeringsformen som den nu ifrågavarande skulle kunna vinnas, hvad, enligt hvad här ofvan är sagdt, dermed afses, fordras emellertid tydligen, att § 106 regeringsformen ändras så, att konstitutionsutskottet befrias från den ovilkorliga *skyldigheten* att, då utskottet finner en lagöfverträdelse vara tillstyrkt eller icke afstyrkt, ställa Konungens rådgifvare under åtal inför riksrätt, och kan denna ändring enligt utskottets mening ske på sådant sätt, att i satsen »skall konstitutionsutskottet ställa en sådan under tilltal af justitieombudsmannen inför riksrätten» ordet »skall» utbytes emot det i den ursprungliga lydelsen af denna § nyttjade ordet »ege».

Då man genom de förändringar i §§ 106 och 107 regeringsformen, som sålunda ifrågasatts, skulle vinna *dels* att lag och praxis bragtes till nödig öfverensstämmelse, *dels* att Riksdagens kontrollerande magt öfver statsrådens verksamhet i fråga om rikets styrelse vunne en effektivitet, som är för rikets väl nödig, men som den nu saknar, så anser sig utskottet böra hemställa,

att Riksdagen måtte, med anledning af herr Dahns förevarande motion, antaga följande förslag till förändrad lydelse af §§ 106 och 107 regeringsformen samt § 38 riksdagsordningen att hvila till vidare grundlagsenlig behandling:

Regeringsformen:

§ 106.

Finner utskottet af dessa protokoll, att någon Statsrådets ledamot, eller någon för tillfället förordnad föredragande, eller den embetsman, som i kommandomål

Konungen råd gifvit, uppenbarligen handlat emot rikets grundlag eller allmän lag, eller tillstyrkt någon öfverträdelse deraf, eller underlåtit att göra föreställningar emot sådan öfverträdelse, eller den vållat och befrämjat genom uppsåtligt fördöljande af någon upplysning, eller att den föredragande underlåtit att, i de fall, som 38 § af denna regeringsform förutsätter, sin kontrasignation å ett Konungens beslut vägra, då *ege* Konstitutionsutskottet ställa en sådan under tilltal af Justitieombudsmannen inför Riksrätten, hvaruti, i stället för Statsråd, fyra de äldsta Justitieråd i dessa fall komma att säte taga, och gånge härmed som i 101 och 102 §§ om tilltal emot Högsta domstolen föreskrifves. Då Statsrådets ledamöter eller Konungens rådgifvare i kommandomål finnas hafva, på sätt ofvan berördt är, gjort sig till ansvar skyldige, döme dem Riksrätten efter allmän lag och den särskilda författning, som till bestämmande af sådant ansvar utaf Konungen och Riksdagen faststäld varder.

§ 107.

Skulle Konstitutionsutskottet anmärka, att Statsrådets ledamöter samfäldt eller en eller flere af dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg, icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon föredragande icke med oveld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeembete utöfvat, ege då utskottet att sådant tillkännagifva för Riksdagen, hvilken, om den finner rikets väl det kräfva, kan hos Konungen skriftligen anmäla sin önskan, att Han ville ur Statsrådet och ifrån embetet skilja den eller dem, emot hvilka anmärkning blifvit gjord.

Frågor uti detta ämne kunna i Riksdagens Kamrar väckas och af andra Riksdagens utskott än Konstitutionsutskottet hos Kamrarne andragas, men icke af Riksdagen afgöras förr, än sistnämnda utskott deröfver blifvit hördt.

Utskottet ege ock på grund af den verkstälda granskningen anmäla hvad utskottet i öfrigt med afseende å rikets styrelse funnit påkalla framställning till Konungen;

och ankomme det på Riksdagen att sådan af utskottet föreslagen framställning besluta.

Under Riksdagens öfverläggningar *i de ämnen, som i denna § omförmälas,* skola icke Konungens beslut uti mål, som röra enskilda personers eller korporationers rättigheter och angelägenheter, kunna ens nämnas, ännu mindre någon Riksdagens pröfning underställas.

Allt hvad Riksdagen efter granskning godkänt eller lemnat oanmärkt, bör anses hafva vunnit decharge i afseende på det granskade, och ingen ny, till ansvarighet förbindande granskning af ny Riksdag i samma mål vara tillåten; dock bör, oaktadt den af Riksdagens utskott eller revisorer förrättade generella öfversigt af statsmedlens utdelning, det åligga vederbörande embetsmän att verkställa den speciella revision, som dem i kraft af deras embetsbefattning tillkommer.

Riksdagsordningen:

§ 38.

1. Konstitutionsutskottet tillkommer att granska rikets grundlagar samt att hos Riksdagen föreslå de ändringar deruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa, så ock att meddela utlåtande öfver de från Kamrarna till utskottet hänvisade grundlagsfrågor.

2. Utskottet åligger ock att äska de i Statsrådet förda protokoll, med undantag af dem, som angå ministeriella ärenden och kommandomål, hvilka endast i hvad som rörer kända och af utskottet uppgifna händelser kunna fordras. Om utskottets rätt och pligt att, efter granskning af dessa protokoll, hos Riksdagen anmäla de anmärkningar *eller de förslag till framställningar,* hvartill denna granskning funnits föranleda, eller eljest vidtaga den med anledning af gjord anmärkning erforderliga åtgärd, så ock att, när af riksdagsman eller af annat

utskott än Konstitutionsutskottet fråga blifvit väckt, att Statsrådet eller någon dess ledamot eller föredragande sitt embete på obehörigt sätt utöfvat, deröfver, före frågans afgörande af Riksdagen, afgifva yttrande, derom är i regeringsformen stadgadt.

3. Utskottet tillkommer jemväl att, då olika meningar mellan Kamrarne uppstå, till hvilket utskott uppkomna frågor och ämnen böra hänvisas, derom besluta, så ock att skilja mellan Kammare och dess talman, då den senare vägrar proposition.

Stockholm den 5 maj 1898.

På utskottets vägnar:

AXEL VILH. LJUNGMAN.

Reservationer:

af herrar *Gustaf Axel Berg*, *Blomberg*, *Nyström*, *Östergren*, grefve *Posse* och *Restadius;*

af herr *Dahn*, som ansett, att utskottet ej bort föreslå ändring i § 106 regeringsformen; samt

af herr *Johnsson* dels i fråga om den föreslagna ändringen af § 106 regeringsformen, dels ock angående vissa delar i öfrigt af utskottets motivering.

Herrar *Bergius* och friherre *Wrangel von Brehmer* hafva begärt få här antecknadt, att de ej deltagit i ärendets slutliga behandling inom utskottet.

Stockholm 1898. Kungl. Boktryckeriet, P. A. Norstedt & Söner

N:o 11.

Ank. till Riksd. kansli den 5 maj 1898, kl. 2 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående revision af regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 236, hvilken blifvit till utskottet hänvisad, har herr *Ljungman* hemstält, att Riksdagen måtte i skrifvelse hos Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t, för åvägabringandet af en fullständig revision af regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen, låta underkasta dessa grundlagar en genomgående granskning och med denna såsom förutsättning låta utarbeta och till antagande i grundlagsenlig ordning framlägga nämnda grundlagars ändamål och tidens ökade kraf i afseende på både fullständighet, innehåll och form möjligast motsvarande förslag till regeringsform, riksdagsordning och tryckfrihetslag.

De af motionären åberopade skäl för att hos Kongl. Maj:t begära omarbetning af ifrågavarande grundlagar kunna sägas vara af hufvudsakligen tre slag, nemligen *dels* krafvet på talrika och vigtiga tillägg till och förbättringar i vår statsförfattning samt på undanrödjande af miss-

förhållanden, hvilka enligt motionärens förmenande under hand allt mer yppat sig i vårt politiska lif och framkallat önskningar och förslag i olika rigtningar, *dels* behofvet af att gifva grundlagsnatur åt vissa med sådan egenskap hittills icke omgärdade lagstadganden, nu upptagna bland annat i kommunallagarne och i förordningen angående allmänt kyrkomöte, *dels ock* behöfligheten af en fullständig revision af grundlagarne i syfte att i dessa lagar åstadkomma nödig enhet och samstämmighet i både reelt och formelt hänseende, att i dem ersätta föråldrade eller mindre tillfredsställande stadganden med nya eller förbättrade sådana samt att bibringa grundlagarne större lättfattlighet, följdrigtighet, fasthet och tydlighet i terminologien, på samma gång som språkets rigtighet och renhet samt affattningens värdighet borde eftersträfvas. Partiella ändringar, genomförda under olika tider af olika personer med olika uppfattning och sätt att uttrycka sig, motverka, enligt motionärens åsigt, den önskvärda egenskapen hos grundlagarne att utgöra ett sammanstämmande helt; och borde det häraf vara klart, att grundlagarne, om än med mycket långa mellantider, behöfde underkastas fullständiga revisioner, vid hvilka en nödig uppmärksamhet kunde egnas åt sådana stadganden och förhållanden, som vid de partiella förbättringarna i regel lemnades utan afseende.

Den omfattande åtgärd, för hvilken motionären sålunda ansett tiden vara inne, nemligen den, att hos Kongl. Maj:t begära utredning i frågor rörande statsförfattningens grunder, har utskottet för ingen del kunnat finna vara af verkligt och oafvisligt behof påkallad. Ty ehuruväl utskottet ej vill förneka, att mera betydande ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen eller tillägg till samma lagar tilläfventyrs förr eller senare kunna blifva erforderliga i samband med vissa politiska reformer, så har utskottet emellertid icke kunnat finna, att Riksdagen för närvarande har anledning att af Kongl. Maj:t begära en samfäld och allsidig utredning i alla sådana mycket olikartade frågor, vid hvilkas slutliga lösning ändringar i eller tillägg till nämnda grundlagar kunna ifrågasättas. Men äfven om en dylik begäran ansåges lämpligen kunna till Kongl. Maj:t framställas, torde dock härvid kunna på goda grunder fordras, att vid aflåtande af riksdagsskrifvelse i ämnet angåfves arten af de fel och brister, som genom revi-

sionen borde afhjelpas. I detta hänseende lemnar motionärens skrifvelseförslag emellertid icke någon ledning. Uti motionen framhållas visserligen åtskilliga frågor, hvilkas lösning borde vid den föreslagna grundlagsrevisionen företrädesvis uppställas såsom önskningsmål; men vid närmare undersökning finner man, att en stor del af dessa frågor, såsom t. ex. spörsmålen om statsrådets sammansättning och näringslifvets administration äfvensom den högsta administrativa domsrättens utöfning samt angående beskattningsväsendets ordnande och de deraf i väsentlig mån beroende frågorna om den kommunala och den politiska rösträttens utsträckning och tillämpning, dels redan äro beroende på Kongl. Maj:ts pröfning och dels eljest kunna sägas stå på dagordningen i vårt land, under det att andra blifvit i motionen med så kortfattade ordalag antydda, att man måste råka i tvekan om deras verkliga innebörd.

Hvad åter angår tryckfrihetsförordningen, hafva visserligen dess brister och ofullkomligheter vid flere tillfällen varit påvisade och dess fullständiga revision upprepade gånger — nemligen vid riksdagarne 1828—30, 1869, 1871, 1872 och 1887 — varit ifrågasatt. Vid sistnämnda riksdag framlades af Kongl. Maj:t ett fullständigt förslag till ny tryckfrihetslag, hvilket dock, på grund af de vid nämnda riksdag inträffade särskilda förhållanden, icke kom att af Riksdagen eller ens af dess konstitutionsutskott behandlas. Utskottet tror sig häraf kunna hemta anledning till den förmodan, att frågan om tryckfrihetsförordningens omarbetning fortfarande utgör föremål för Kongl. Maj:ts uppmärksamhet, och finner sig utskottet alltså för närvarande sakna tillräckliga skäl att på grund af ifrågavarande motion föreslå Riksdagen att hos Kongl. Maj:t härom erinra.

Beträffande slutligen motionärens åsigt om behöfligheten af att åvägabringa större lättfattlighet och tydlighet i grundlagarne samt att afhjelpa deras brister i språkligt hänseende och dylikt, äfvensom angående nödvändigheten af att åstadkomma enhet och samstämmighet i grundlagarne sins emellan, så vill utskottet ej underlåta att härvid erinra, hurusom en gammal och af långvarig praxis understödd lagtext ofta kan, äfven om den är behäftad med formella brister, vara att föredraga framför en ändrad formulering, som i språkligt hänseende må vara mera tillfredsställande, men som deremot svårligen lärer undgå faran af oförutsedda misstydningar. Reformarbete med syfte allenast att afhjelpa formella brister i grundlagarne synes utskottet för öfrigt strida mot den i samma lagar fastslagna grundsatsen, att desamma icke böra underkastas andra ändringar än sådana, som befinnas vara högst nödiga och nyttiga.

Utskottet anser sig således böra hemställa,

att herr Ljungmans ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 5 maj 1898.

På utskottets vägnar:

O. BERGIUS.

Reservation

af herr *Ljungman*, som anfört:

»Mot utskottets beslut att afstyrka den föreliggande motionen och i synnerhet mot innehållet i det utlåtande, hvari utskottets afstyrkande framlagts, får jag härmed afgifva följande reservation.

Då utskottet ofullständigare, än eljest är brukligt, och dessutom till dels origtigt redogjort för motionens korta motivering, torde densamma böra till större delen ord för ord återgifvas:

»Upprepade gånger har hos oss påvisats den för öfrigt redan af sig sjelf i ögonen fallande bristen i vår statsförfattning, att regeringsformen intet innehåller om den kommunala och kyrkliga organisationen inom riket, ehuru svenska folkets representerande genom Riksdagen är bygdt på kommunerna såsom grundval, och ehuru de nu gällande grundlagsbestämmelserna om den kyrkliga lagstiftningen vid deras antagande offentligen förklarades böra anses såsom blott provisoriska. Det torde ock böra erkännas, att de i statsrättsligt hänseende så ytterst betydande frå-

gorna om icke blott den politiska utan äfven den kommunala rösträttens utsträckning och tillämpning måste begge två i alla delar erhålla sin lösning *i grundlag,* om nödig fasthet skall vinnas i de för hela samhället i så hög grad konstituerande förhållanden, som betingas af just nämnda rösträtts fördelning och utöfvande. I utlandet har ock under de senare åren rådt en mycket liflig verksamhet på just detta lagstiftningsområde, så att t. ex. Belgien reviderat sina rösträttsbestämmelser åren 1893 och 1894 samt Nederländerna, Sachsen och Österrike sina år 1896, o. s. v.»

»De så ytterst talrika förslag till grundlagsändringar, som inom Riksdagen väckts, sedan den nya riksdagsordningen 1866 utfärdades, visa mer än tillräckligt, att grundlagarne i flera hänseenden tarfva att öfverses och förbättras; och blifver detta än mer klart, om man tager hänsyn äfven till de framsteg, grundlagstifningen gjort i utlandet sedan den politiskt upprörda tid (1809—1812), då regeringsformen och tryckfrihetsförordningen stiftades, samt i särskilda detaljer jemför utlandets bästa grundlagar med våra egna. Hur både vigtigt och rigtigt det än må vara, att statsförfattningen i främsta rummet grundar sig på egen *nationel* erfarenhet, så får dock icke förnekas, vare sig att det är både nyttigt och nödvändigt att tillgodogöra sig äfven utlandets erfarenhet på detta område, eller att äfven Sverige med framgång gjort så tillförene. Flera stater i utlandet hafva ock under innevarande århundraden redan genomlefvat förhållanden, som äro för Sverige inom kort förestående, och det vore för den skull oklokt att icke hemta lärdom och erfarenhet från de håll, der sådan är att vinna.»

»Att både talrika och vigtiga tillägg till och förbättringar i vår statsförfattning äro af nöden, torde ådagaläggas äfven af de missförhållanden, som under hand allt mer yppat sig i vårt politiska lif och framkallat önskningar och förslag i både den ena och andra rigtningen, såsom exempel på hvilka de om ändrade grundlagsbestämmelser i afseende på statsrådets sammansättning, den högsta administrativa domsrättens utöfning, näringslifvets administration, beskattningsväsendet, granskningsväsendet, politiska rösträtten, riksdagsarbetets anordning m. fl. utgöra tydliga bevis. Det nära nog statsförfattningen i dess helhet omfattande utkast till förändringar i och tillägg till regeringsformen och riksdagsordningen, hvilket såsom bilaga vidfogas motionen, torde äfven i sin mån, trots all dess ofullkomlighet, visa, huru mycket det är, som på detta område förtjenar att göras till föremål för öfvervägande, och en omsorgsfull granskning af ämnet i hela dess omfattning skall i ännu högre grad ådagalägga detta.»

»Då 1809 års statsförfattning tid efter annan undergått rätt väsentliga förändringar, så torde en fullständig revision af grundlagarne vara behöflig äfven för att åstadkomma nödig enhet och samstämmighet i både reelt och formelt hänseende hos dessa lagar och för att i dem ersätta föråldrade eller mindre tillfredsställande stadganden med nya eller förbättrade sådana samt för att tillägga hvad som kräfves af nya förhållanden.»

»Grundlagarne böra ju såsom rikets främsta lagar vara i både reelt och formelt hänseende möjligast fullkomliga samt allt igenom uppvisa fullständig enhet och samstämmighet i den statsrättsliga uppfattningen, äfvensom helgjutenhet och likformighet i den språkliga affattningen. Om de ock ådagalägga en under århundraden förvärfvad erfarenhet, må de derför icke i sina skilda delar bära vittne om olika tiders från hvarandra afvikande statsrättsliga åsigter och sätt att uttrycka dem.»

»Grundlagarne böra vidare vara, så vidt möjligt är, lättfattliga och tydliga, på det att deras föreskrifter och syften må kunna af en hvar rikets medborgare uppfattas. Följdrigtighet, fasthet och tydlighet i terminologien äro för den skull särskildt af nöden, och mångtydiga uttryck böra, så vidt ske kan, undvikas, på samma gång språkets rigtighet och renhet samt affattningens värdighet måste eftersträfvas. Det kan nemligen ej vara lämpligt, att lagar, som af Konung och folk besvärjas, skola vara icke blott svårfattliga, utan i många fall nära nog för den olärde obegripliga.»

»Att Sveriges grundlagar i deras nuvarande skick äro långt aflägsna från det mål, här sålunda uppstälts, torde icke kunna med fog bestridas.»

»Då grundlagarne ju böra utgöra ett sammanstämmande helt, och då denna deras egenskap långt ifrån att ernås tvärt om motverkas genom blott partiella ändringar, genomförda under olika tider af olika personer med olika uppfattning och sätt att uttrycka sig, så bör äfven deraf vara klart, huru behöfligt det är, att grundlagarne, om än med mycket långa mellantider, underkastas fullständiga revisioner, vid hvilka äfven nödig uppmärksamhet kan egnas åt sådana stadganden och förhållanden, som vid de partiella förbättringarne i regeln lemnas utan afseende. Till förförmån för dylika revisioner tala ock, att det visat sig, att vid sådana kunnat genomföras större reformer på det politiska området, än som eljest skulle varit möjliga, något hvarpå äfven Sveriges historia företer flera bevis.»

»Att det omfattande arbete, som måste läggas till grund för en full-

ständig grundlagsrevision, långt öfverstiger en ensam persons förmåga och att en sådan revision icke heller kan väntas komma till stånd i följd af blott enskildes ansträngningar, är lika så uppenbart, som det är visst, att det vore oklokt från statens sida att längre uppskjuta med ett arbete, hvars svårigheter sannolikt förstoras i jemnbredd med tidens ökade kraf, under det att utsigterna för de ur synpunkten af samhällets bästa önskliga förbättringarnes genomdrifvande i samma mån minskas.»

Sveriges statsförfattning hvilar i hufvudsaklig mån på den kommunala organisationen, som tydligen utgör den *grund,* på hvilken icke blott svenska folkets representerande genom Riksdagen, utan äfven den inre förvaltningen i så väsentlig mån äro byggda, att det måste anses för en stor brist i vår statsförfattning, att denna grund icke finnes nog tydligt fastständ i densamma. Motionen afser fördenskull, i öfverensstämmelse med denna uppfattning, icke »*hufvudsakligen*», såsom utskottet förmenar, något så obetydligt som att »gifva grundlagsnatur åt vissa med sådan egenskap hittills icke omgärdade lagstadganden, nu upptagna bland annat i kommunallagarne och i förordningen angående allmänt kyrkomöte», men väl dels att införa hufvudgrunderna för den svenska samhällsorganisationen i »rikets främsta grundlag», regeringsformen, och att dervid så omgestalta dessa grunder, att en tillfredsställande lösning af tidens för oss vigtigaste politiska frågor, nemligen *rösträttsfrågorna,* derigenom möjliggjordes, och dels att i samma grundlag angifva hufvudgrunderna äfven för den kyrkliga organisationen på sådant sätt, att man finge det nuvarande provisoriska tillståndet utbytt mot ett definitivt sådant, som bättre motsvarade både kyrkans och statens bästa samt de nu rådande förhållandena.

Motionen afser deremot alldeles icke att införa någon *nyhet* i vår konstitutionella praxis, ty fullständiga statsförfattningsrevisioner hafva hos oss egt rum åren 1720, 1772, 1809 och 1866, vid hvilka icke blott tillägg gjordes, utan äfven både sakliga och rent formella ändringar egde rum.

Under innevarande århundrade har Riksdagen vid trenne tillfällen, nemligen 1815, 1841 och 1845, aflåtit skrifvelser till Kongl. Maj:t för åvägabringande af den då önskade reformen af nationalrepresentationen, och från borgare- och bondestånden aflätos som bekant senare särskilda skrifvelser med samma syfte.

Flera fullständiga förslag till ny statsförfattning framlades som bekant vid riksdagarne under tiden från och med år 1841 till och med år 1860 med hufvudsakligt syfte att erhålla en mer tidsenligt anordnad

nationalrepresentation; och hade dessa förslag utan vidare afvisats, är föga antagligt, att den kongl. propositionen af den 5 januari 1863 »om antagande af ny riksdagsordning och dermed sammanhängande ändringar i regeringsformen» kommit till stånd; ty det torde vara alldeles obestridligt, att det just var det särskildt af borgare- och bondestånden ådagalagda intresset för saken, som framkallade nämnda proposition.

Att fullständiga grundlagsrevisioner icke i utlandet anses förkastliga, utan tvärtom i flera, i afseende på politisk utveckling högt stående kulturländer anses vara väl på sin plats, är i motionen redan framhållet.

Då utskottet, under tillkännagifvande, att det »ej vill förneka att mera betydande ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen eller tillägg till samma lagar tilläfventyrs förr eller senare kunna blifva erforderliga i samband med vissa politiska reformer», söker göra troligt, »att Riksdagen icke för närvarande har anledning att af Kongl. Maj:t begära en samfäld och allsidig utredning i alla sådana mycket olikartade frågor, vid hvilkas slutliga lösning ändringar i eller tillägg till nämnda grundlagar kunna ifrågasättas»; så förbiser utskottet dervid å ena sidan att flera af de nu rätt allmänt fordrade reformerna äro af den beskaffenhet, att de, i följd af det inre sambandet mellan de skilda grundlagsstadgandena, påkalla dels omedelbart ändring i talrika af dessa stadganden, dels medelbart ändring i eller tillägg till statsförfattningen med hänsyn till de olika politiska förhållanden, som framkallas af nämnda reformer, och å andra sidan nödvändigheten af att i tid söka möjliggöra, att dessa reformer komma att genomföras efter mognaste öfvervägande under allsidigt iakttagande af statens bästa, men icke, utan både tillräcklig förberedande utredning och nämnda allsidiga hänsyn, under oroliga tidsförhållanden, då ensidiga intressens målsmän förmå att göra sig gällande.

För statens lugna tillvaro under kommande tider är helt visst »påkalladt af verkligt och oafvisligt behof», att statsförfattningen redan nu lämpas efter förhållanden, som man vet skola inträda inom jemförelsevis närliggande tid, och att man icke genom nutida försummelse utsätter sig för det afvisande omdömet, att det vore »*för sent*», då dessa förhållanden en gång inträdt eller så närmat sig, att man icke längre är situationen mägtig och förmår att genomföra de för samhällets lyckliga och *lugna* utveckling nödiga förbättringarna.

Utskottets antydan, att motionens hemställan vore oberättigad, enär de »frågor, hvilkas lösning borde vid den föreslagna grundlagsrevisionen företrädesvis uppställas såsom önskningsmål», »dels redan äro beroende på

Kongl. Maj:ts pröfning och dels eljest kunna sägas stå på dagordningen i vårt land», bevisar tydligen intet emot nämnda hemställan, enär ingen af dessa grundlagsfrågor är föremål för Kongl. Maj:ts pröfning med anledning af skrifvelse från Riksdagen, utom den enda om inrättande af ett nytt regeringsdepartement (i följd af Riksdagens skrifvelse den 11 april 1893 n:o 31), och det icke är kändt, att någon annan af samma frågor utgör föremål för sådan pröfning med syfte att föranleda proposition om ändring i eller tillägg till statsförfattningen, samt den omständigheten, att flera af bemälda frågor *»kunna sägas stå på dagordningen i vårt land»*, väl snarare utgör ett skäl för en hemställan från Riksdagens sida än tvärtom. Åtminstone ansågs den omständigheten icke utgöra något hinder för sådana hemställanden under de årtionden, som närmast föregingo framläggandet år 1863 af det betydande revisionsförslag, som år 1866 blef grundlag.

För en tillräcklig motivering af en grundlagsrevisions behöflighet är visserligen å ena sidan af nöden att redogöra för de sätt till de å »dagordningen» stående betydelsefulla konstitutionella frågornas lösande, som blifvit försökta i utlandet eller föreslagits hos oss, ty uppenbart är, att ett med syfte att bringa samma frågor under mer detaljerad debatt utarbetadt, ganska ofullkomligt och ofullständigt *»utkast»* med åtskilliga *»antydningar»* till sådana grundlagsändringar, som böra *»tagas under öfvervägande»* vid en dylik revision, icke kan göra tillfyllest; men å andra sidan torde ock vara klart, att ett så omfattande arbete icke gerna kan väntas blifva utfördt af en enskild riksdagsman och att först den i motionen föreslagna granskningen och utredningen kan såsom resultat medföra ett fullständigt angifvande af »arten af de fel och brister, som genom revisionen borde afhjelpas».

Den motionen åtföljande bilagan afser nemligen att lemna antydningar om *de flesta* åtminstone *af de fall, i hvilka* vår statsförfattning bör ändras eller tillökas, men icke att förete ett ur viss partihänsyn utarbetadt, i allt sammanstämmande och fullständigt förslag till revision af regeringsformen och riksdagsordningen. Ur allenast partihänsyn sedt torde för öfrigt de ensidiga syftena bäst främjas genom blott partiella reformer.

Den formella affattningen af grundlagarne kan naturligen icke utgöra hufvudföremålet för sträfvandena att förbättra vår statsförfattning, utan endast en vigtig bisak, som emellertid får ökad betydelse vid en allmän revision, då en möjlighet gifves att åstadkomma afsevärda förbätt-

ringar i formelt hänseende, hvilka knappast ens kunna åvägabringas vid blott partiella ändringar.»

Herr *Alin* har anhållit få här antecknadt, att han ej deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.

STOCKHOLM, TRYCKT I CENTRALTRYCKERIET 1898.

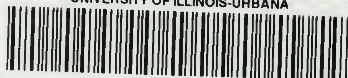
Förteckning

å konstitutionsutskottets utlåtanden och memorial vid 1898 års lagtima riksdag.

Memorialets eller utlåtandets			Dess behandling hos		Anmärkningar.
N:o.	Rubrik.	Datum.	Första Kammaren.	Andra Kammaren.	
1.	I anledning af väckt motion om införande af bestämmelse derom, att till justitieombudsman icke skulle kunna väljas någon Konungens eller statens embetsman.	28 februari.	5 mars bifölls.	5 mars bifölls.	Förslaget, af utskottet afstyrkt, har förfallit.
2.	I anledning af väckt motion om ändring af §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.	28 februari.	5 mars bifölls.	9 mars bifölls.	Ändringsförslaget, af utskottet afstyrkt, har förfallit.
3.	I anledning af väckt motion om ändrad tid för verkställande af val till riksdagsman i Andra Kammaren.	7 mars.	12 mars bifölls.	12 mars bifölls.	Förslag till ändrad lydelse af § 15 riksdagsordningen *antaget att hvila till vidare grundlagsenlig behandling.*
4.	I anledning af väckt motion om ändring af gällande bestämmelser i fråga om kungörande af val till riksdagsman i Andra Kammaren.	7 mars.	12 mars *1:sta punkten* afslogs; *2:dra punkten* bifölls.	12 mars bifölls.	Såväl motionärens som utskottets ändringsförslag hafva förfallit.
5.	Angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.	15 april.	23 april till handlingarna.	23 april till handlingarna.	
6.	I anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om inrättande af nytt statsdepartement.	16 april.	23 april bifölls.	23 april bifölls.	Förslagen, af utskottet afstyrkta, hafva förfallit.

Memorialets eller utlåtandets			Dess behandling hos		Anmärkningar.
N:o.	Rubrik.	Datum.	Första Kammaren.	Andra Kammaren.	
7.	I anledning af väckt motion om tillägg till §§ 9 och 19 riksdagsordningen.	16 april.	23 april bifölls.	23 april Med afslag å utskottets hemställan biföll kammaren den vid utskottets utlåtande af herr friherre Barnekow m. fl. afgifna reservation.	Ändringsförslaget, af utskottet afstyrkt, har förfallit.
8.	I anledning af väckt motion om tillägg till 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen.	15 april.	23 april bifölls.	23 april Kammaren afslog såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.	Såväl motionärens som utskottets ändringsförslag hafva förfallit.
9.	I anledning af väckt motion om ändring af §§ 1 och 5 tryckfrihetsförordningen.	18 april.	27 april bifölls.	29 april bifölls.	Förslag till ändrad lydelse af §§ 1 och 5 tryckfrihetsförordningen *antaget att hvila till vidare grundlagsenlig behandling.*
10.	I anledning af väckt motion om tillägg till § 107 regeringsformen.	5 maj.	9 maj afslogs.	9 maj bifölls.	Såväl motionärens som utskottets ändringsförslag hafva förfallit.
11.	I anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående revision af regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen.	5 maj.	9 maj bifölls.	9 maj bifölls.	Förslaget, af utskottet afstyrkt, har förfallit.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1898.

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 109953080